

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXIV

Нови Сад, април—мај 1992
Број 4—5

САДРЖАЈ

- Стеван Рончевић Извештај председника Управног одбора о раду органа Адвокатске коморе Војводине у изборном периоду

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

- Др Светислав Мариновић Идеја еутаназије
- Проф. др Маријана Пајванчић Гаранције независности суда у правној држави (Компаративни преглед)
- Др Милорад Живановић Могућност доношења делимичне пресуде у спору у коме је употребљен приговор компензације

- Тема „Гласника“: **ВЕШТАЧЕЊА У СУДСКИМ ПОСТУПЦИМА**
- Мирослав Здјелар Експлозија знања — благодет која прети
- Мр Војин Мишић Расправљање пред судом о доказној вредности вештачења

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

- Светозар Добросављев Законска затезна камата и ревалоризација
- Мр Војин Мишић Порез на промет услуга и адвокатура

ПРИКАЗИ

- Здравко М. Петровић Мр Радомир Стојичић: „Одговорност извођача грађевинских радова за штету која је настала неизвршавањем уговора о грађењу“

ПРАВНА ПРАКСА

Кривично право — Грађанско право

ПРЕГЛЕД НОВИХ ПРОПИСА

Службени гласник Републике Србије
(10. 03. до 6. 04. 1992)

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора

Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК“ Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом

CONTENTS

- Stevan Rončević** Report of the President of the Vojvodina Bar Managing Board on Bar activities during the last term of office

ARTICLES AND DISCUSSIONS

- Svetislav Marinović Ph. D.** The idea of euthanasia
- Marijana Pajvančić Ph. D.** Guarantees of independence of judiciary in the state with the rule of law (A comparative survey)
- Milorad Živanović Ph. D.** A possibility of pronouncing an interlocutory judgment in a dispute in which a set off motion has been entered

Topic of „Glasnik“:

EXPERT OPINIONS IN JUDICIAL PROCEEDINGS

- Miroslav Zdjelar** Explosion of knowledge — a threatening benefit
- Vojin Mišić LL. M.** Arguing in front of the court on probative force of expert opinions

A CRITIQUE OF PRACTICE

- Svetozar Dobrosavljev** Legal interest on arrears and revaluation
- Vojin Mišić LL. M.** Tax on services and the Bar

REVIEWS

- Zdravko M. Petrović** Mr. Radomir Stojičić: „Odgovornost izvođača građevinskih radova za štetu koja je nastala neizvešavanjem ugovora o građevnju“

LAW PRACTICE

Criminal law — Civil law

OVERVIEW OF NEW LEGISLATION

Official Gazette of the Republic of Serbia
(March 10—April 6. 1992)

ANNOUNCEMENTS

From the meeting of the Managing Board

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

*Др Коста Мајински (1928—1932), др Никола Николић (1933—1936), др Василије Станковић (1936), др Славко М. Бирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937—1941), Мило-
рао Ботић (1952—1972), Сава Савић (1973—1987)*

Уређивачки одбор

МИРОСЛАВ ЗДЈЕЛАР

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Александар Маркићевић, адвокат у Новом Саду, Миливој Милић, адвокат у Сремској Митровици, Имре Варади, адвокат у Зрењанину, Александар Воргић, адвокат у Новом Саду, Марија Милорадов, адвокат у Новом Саду, мр Жељко Томић, адвокат у Новом Саду

Технички уредник
Мирјана Јовановић

Адреса Уредништва

21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. Телефон: 021/29-459

Рукописи се не враћају.

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXIV

Нови Сад, април—мај 1992
Број 4—5

ИЗВЕШТАЈ ПРЕДСЕДНИКА УПРАВНОГ ОДБОРА АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ О РАДУ ОРГАНА КОМОРЕ ЗА ВРЕМЕ ТРАЈАЊА МАНДАТА ОД 17. 12. 1988. ДО МАЈА МЕСЕЦА 1992. ГОДИНЕ

У протеклом периоду од раније изборне Скупштине наше Коморе, одржане дана 17. 12. 1988. године у Новом Саду, па до следеће изборне Скупштине заказане за 23. 05. 1992. године, у које време је укључено и продужење мандата, рад органа Адвокатске коморе Војводине одвијао се у специфичним условима — с једне стране у условима погоднијим за афирмацију и стицање већег угледа адвокатуре што је последица демократизације друштва, а са друге стране у отежаним и променљивим материјалним условима што је последица лошег економског стања у земљи.

У оваквим приликама органи Коморе чинили су све што је било у њиховој моћи да у складу са својим овлашћењима и законским могућностима у датим условима савесно обаве посао који им је поверен.

У напред наведеном извештајном периоду, односно за период од три и по године, одржане су три редовне и две ванредне Скупштине Адвокатске коморе Војводине.

Редовне годишње Скупштине одржаване су сваке године у пролеће и на њима се анализирао рад свих органа Коморе и разматрала разна актуелна питања везана за адвокатуру.

Прва ванредна Скупштина Адвокатске коморе Војводине одржана је у Новом Саду 16. 09. 1989. године због тешког материјалног положаја у коме се наша Комора, изазваног те године енормном инфлацијом која се није могла у односу на прошкове Коморе пратити све док на тој Скупштини није донета одлука којом је Скупштина овластила Управни одбор да убудуће уместо ње одређује висину чланарине, што је касније Управни одбор чинио и врло брзо санирао финансијско стање у Комори.

Важно је напоменути да је пре одржавања ове ванредне Скупштине залагањем Управног одбора Коморе дошло до измене Закона о адвокатури и служби правне помоћи објављеној у Службеном листу САПВ број 22. од 31. 07. 1989. године којом је брисан став 2. чл. 17. овог Закона, тако да је Управни одбор од тада па надаље могао самостално доносити и мењати адвокатску Тарифу без да на Тарифу, за њену примену, даје сагласност Извршно веће Скупштине САПВ као што је то до тада био случај.

Ова измена Закона о адвокатури и служби правне помоћи имала је велики значај за даљи развој адвокатуре, јер се адвокатура коначно ослободила бирократског надзора који је, у суштини, разним примедбама на Тарифе и одлагањем давања сагласности, угрожавао њен материјални положај.

Користећи ове измене Закона Управни одбор наше Коморе је само у току 1989. године три пута вршио измене Тарифе, а касније је Тарифа мењана једанпут 1990. и једанпут 1991. године.

Последња измена Тарифе извршена је 23. 03. 1992. године.

Дакле, Управни одбор је пратио и водио рачуна да се адвокатска Тарифа о награди и накнади за рад адвоката у одређеним периодима прилагоди економским условима у друштву и на тај начин је спречавао да адвокатура западне у лош материјални положај.

Друга ванредна Скупштина Адвокатске коморе Војводине одржана је дана 21. 12. 1991. године на предлог Управног одбора Коморе Војводине за продужење мандата свим органима Коморе до доношења новог Закона о адвокатури Србије и Статута наше Коморе, а најдуже за шест месеци што је на овој Скупштини и усвојено.

Наиме, према више пута поновљеним обећањима надлежних органа основано се очекивало да ће у току I тромесечја 1992. године, односно до 31. 03. 1992. године, Скупштина Србије донети Закон о адвокатури, међутим, како то није учињено а неизвесно је кад ће се Закон донети, заказана је изборна Скупштина за 23. мај 1992. године која треба да се одржи у Новом Саду.

Од времена одржавања прошле изборне Скупштине па до данас, односно до 20. априла 1992. године када је писан овај извештај, сви органи Адвокатске коморе Војводине: Управни одбор, Дисциплински тужилац, Дисциплински суд, Комисија за преглед финансијског пословања и разне друге комисије Управног одбора обављале су на уобичајен начин све послове из своје надлежности.

Поред редовних свакодневних послова које је Комора обављала, представници Коморе су учествовали на разноразним друштвеним и стручним скуповима на којима су се разматрала и претресала значајна и актуелна друштвена и стручна питања.

Тако су наши представници учествовали у расправама око доношења Устава Републике Србије, Статута АП Војводине,

разних закона, прописа и слично, а уз то су у одређеним случајевима давали конкретна мишљења и предлоге.

При свим својим активностима Адвокатска комора Војводине је увек имала у виду и залагала се за остварење и доследну примену уставности и законитости у циљу заштите слободе и права грађана.

У протеклом периоду, као што је то, иначе, био случај и ранијих година, наша Комора је све до половине прошле године одржавала добре односе са свим Адвокатским коморама у, сада се може рећи, бившој Југославији. Тада у другој половини прошле године из Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије иступиле су Адвокатска комора Хрватске и Адвокатска комора Словеније, па се од тада, фактички, ова сарадња са њима прекида.

Ових дана преко Савеза адвокатских комора добили смо писмо Адвокатске коморе Словеније у коме ова Комора даје иницијативу за сазивање неформалног састанка ранијих чланица Савеза ради евентуалне будуће професионалне сарадње.

Иначе, наша Комора је у току 1990. године, када је председник нашег Управног одбора био уједно и председник Савеза са једногодишњим мандатом, имала изузетне активности на консолидовању стања у Савезу, активирања рада Савеза и сређивању финансијског стања што је резултирало тиме да је нашој Комори поверено организовање Прославе 60-годишњице оснивања Савеза адвокатских комора Југославије, која је 9. и 10. новембра 1990. године одржана у Новом Саду са веома, у оно време, запаженим успехом.

По устаљеном редоследу, децембра месеца 1990. године дужност председника Савеза преузео је председник Адвокатске коморе Хрватске, под чијим је руководством у пролеће 1991. године одржана само једна седница Председништва Савеза у Београду, да би након тога услед нерегуларних прилика у земљи као и иступањем из Савеза Адвокатске коморе Хрватске и Адвокатске коморе Словеније замро рад Савеза, преко кога нам сада једино стижу позиви и обавештења од Међународне уније адвоката и разних других међународних организација адвоката и организација правника за учешће на разноврсним међународним скуповима.

Наша Комора је дуги низ година кроз међусобне посете делегација одржавала добре професионалне односе са Адвокатском комором Кечкемета, но иако је у другој половини прошле године делегација наше Коморе позвана у посету Комори Кечкемета до ове посете није дошло због познатих прилика у обе земље.

Такође је наша Комора дуги низ година, сем ове године, учествовала на традиционалним „Бечким председничким разговорима“, који се одржавају у Бечу фебруара месеца сваке године.

Што се тиче учешћа у раду Међународне уније адвоката може се констатовати да чланови наше Коморе, у знатно већем броју него што то чине друге Коморе, учествују и прате

рад Уније, а нарочито се то изражава масовнијим учешћима на Конгресима, који се, у последње време, одржавају у лето сваке године.

Последњи, 35. конгрес Међународне уније адвоката одржан је у Мексику, односно у Мексико Ситију од 28—31. јула 1991. године.

Овај Конгрес је посебно значајан због тога што је на њему донета Међународна повеља о правди за свакога — позната као „ПОВЕЉА ИЗ МОРЕЛИЈЕ” — коју је као члан Председништва Савеза адвокатских комора Југославије потписао Стеван Рончевић, иначе председник Управног одбора наше Коморе.

У *Гласнику* број 9. Адвокатске коморе Војводине дат је опширнији приказ рада Конгреса.

Сматрамо да се морају проширивати контакти и сарадња наше Коморе са другим Адвокатским коморама из иностранства као и учествовање у раду међународних организација адвоката, а нарочито Међународне уније адвоката, јер то постаје сваки даном све већа потреба адвокатуре због постојећих тежњи које иду ка уједначавању европског законодавства и могућности заступања и деловања адвоката и у другим земљама.

У прошлој години, 21. 11. 1991. године, поред осталог, обележена је на скроман и прикладан начин 70-годишњица оснивања Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду.

Као што је познато наша Комора издаје часопис *Гласник*, који је до сада увек редовно излазио пратећи сва збивања која се односе на адвокатуру. *Гласник* је у последње време знатно проширио круг сарадника и тема, делимично изменио профил и садржину, чланци су му краћи, садржајнији и актуелнији, што је све примерено времену у коме живимо.

Посебно ваља нагласити да је *Гласнику* наше Коморе, као једном од три најстарија правна часописа у земљи, на Скупштини Адвокатске коморе Црне Горе, одржане на Цетињу 14. 12. 1991. године, додељена и уручена Повеља црногорске адвокатуре у знак признања за допринос у развоју и унапређењу адвокатуре.

Наша Комора је кроз историју увек водила рачуна о својим члановима и њиховим породицама што се исказује кроз постојање Посмртног фонда, чији су чланови сви активни адвокати као и један део адвоката пензионера, који су приликом одласка у пензију задржали чланство у Посмртном фонду. Сада посмртнина по смртном случају износи 500,00 динара по адвокату, што значи да се породици преминулог адвоката исплаћује нешто око 400.000,00 динара, што представља у данашњим условима значајну помоћ, поготову када се она одмах исплаћује, као што то наша администрација чини.

У протеклом извештајном периоду наша Комора је домаћинским пословањем, водећи рачуна о приходима и расходима Коморе, успела не само да санира лоше финансијско стање које се појавило половином 1989. године, него је чак остварила знатан вишак прихода у односу на расходе.

Из остварених слободних средстава, руководећи се хуманим и културним опредељењима, наша Комора је у више наврата пружала у те сврхе правремену и знатну помоћ па је тако:

— дала помоћ породицама настрадалих рудара у Алексиначким рудницима,

— дала помоћ настрадалим рударима у рудницима Тузла—Добрња,

— дала помоћ грађанима Јерменије који су настрадали у катастрофалном земљотресу који је задесио ову земљу,

— дала у два маха, преко Црвеног крста Војводине знатну материјалну помоћ за избеглице,

— пружала помоћ породицама умрлих и болесних колега када је та помоћ била нужна,

— у више наврата дала помоћ за набавке медицинске опреме за савременије лечење,

— дала прилог за реновирање манастира Хопово,

— дала прилог за обнову манастира Шишатовац,

— дала помоћ за изградњу споменика историјским личностима,

— перманентно, путем чланова Коморе, пружала бесплатну правну помоћ сиромашним странкама и лицима чије су слободе и права била утрожена само зато што су другачије мислили — „Деликт мишљења” (случај Опачић), или што су припадали једној вери или нацији (случај 38 лица српске националности ухапшених у Борову Селу и Даљу).

Сем напред наведених случајева у којима је пружана помоћ, било је и других, које због ограниченог простора није могуће све поменути.

Но, када се тиче утрошка средстава Коморе важно је напоменути да је Комора у извештајном периоду да би осавременила, модернизовала и убрзала рад администрације Коморе, купила:

— телефакс,

— фотокопир апарат,

— електронски гештетнер,

— компјутер и

— ласерски штампач, па тако сада имамо техничке могућности да не само да вршимо припрему за штампање, него и само штампање што смо иначе, у два наврата учинили штампачући Тарифу и Именик адвоката.

У протеклом периоду вођен је и добијен спор са једном станарком која је становала на спратном дворишном делу зграде наше Коморе, који је након њеног принудног иселења адаптиран и од тог стана добијене су три веће просторије и још један санитарни чвор. Такође је у истом периоду вођен и добијен спор са ранијим закупцем нашег подрума за који је коначно правоснажно утврђено да представља власништво Адвокатске коморе Војводине, па је Комора поред тога што се налази у поседу подрума, поднела молбу суду ради укњижбе подрума у своје власништво.

На крају, што се тиче утрошка материјалних средстава, ваља посебно нагласити да је највећи део средстава који је остварен као вишак над приходима из чланарине, уписнине и наплаћене камате у укупном износу од 3.422.085,00 динара (фиксна цена) утрошен на куповину пословних просторија површине од 44 м² у Панчеву.

Ово је учињено почетком ове године (на предлог у за ту сврху образоване комисије), у ситуацији када је претила опасност да се због галопирајуће инфлације средства обезвреде, да би се на овај начин колико-толико очувала вредност средстава.

Према подацима дисциплинских органа Коморе (Дисциплинског тужиоца, Дисциплинског суда), у извештајном периоду није било великог броја пријава због лакше или теже повреде адвокатске дужности, имајући у виду број адвоката и адвокатских приправника уписаних у Именик, па је тако:

— од 01. 01. 1989. до 31. 12. 1989. године поднето је 50 пријава, од чега су 3 пријаве решене оптужењем а 47 пријава обуставом,

— од 01. 01. 1990. до 31. 12. 1990. године поднето је 60 пријава, од чега су 5 пријава решене оптужењем, 4 пријаве одбачајем и 51 пријава обуставом,

— од 01. 01. 1991. до 31. 12. 1991. године поднето је 72 пријаве, од чега је 5 пријава решено оптужењем, а 67 пријава обуставом,

— од 01. 01. 1992. до 15. 04. 1992. године примљено је 25 пријава од чега су 2 пријаве решене оптужењем, 2 обуставом, док су остале пријаве у раду.

На основу анализе пријава извршене од стране дисциплинских органа констатовано је да се највећи део пријава односи на недостојно понашање, односно на прибављање клијентата на недостојан начин, супротно Кодексу и Статуту.

У већини случајева, када се радило о обустави поступка, пријаве су подношене од супротних странака.

У посматраном периоду на предлог Дисциплинског тужиоца изречене су и 4 суспензије (Хорват Була, Нови Сад, Донић Драган, Нови Сад, Стојков Бранко, Ковачица и Попи Мирча, Вршац).

Упоредбујући податке о броју пријава по годинама са подацима о броју уписаних адвоката, о чему ће се дати посебни подаци у овом извештају, може се констатовати да број пријава стагнира, али се сада, због великог прилива у адвокатуру из других служби, према неким уоченим понашањима може очекивати повећан број пријава, што будући дисциплински органи наше Коморе треба да имају у виду.

Да би се извукли одређени закључци о садашњем стању и положају адвоката и адвокатских приправника наше Коморе, морају се пре свега за протекли период дати подаци о њиховом броју, па то сада чинимо:

— на дан 31. 12. 1988. године у Именик адвоката наше Коморе било је уписано 497 адвоката, од чега 434 мушкараца и 63 жене,

— на дан 31. 12. 1989. године у Именик адвоката наше Коморе било је уписано 532 адвоката, од чега 462 мушкараца и 70 жена,

— на дан 31. 12. 1990. године у Именик адвоката наше Коморе било је уписано 619 адвоката, од чега 513 мушкараца и 106 жена,

— на дан 31. 12. 1991. године у Именик адвоката наше Коморе било је уписано 768 адвоката, од чега 604 мушкараца и 164 жене.

Сада, на дан 20. априла 1992. године, уписано је 790 адвоката.

Упоредбења ради, на дан 01. 10. 1981. године у Именик адвоката било је уписано 332 адвоката, од чега 305 мушкараца и 27 жена.

Што се тиче адвокатских приправника стање је било следеће:

— на дан 31. 12. 1988. године био је уписан 131 приправник од чега 63 мушкараца и 68 жена,

— на дан 31. 12. 1989. године било је уписано 144 приправника, од чега 58 мушкараца и 76 жена,

— на дан 31. 12. 1990. године било је уписано 162 приправника, од чега 82 мушкараца и 80 жена,

— на дан 31. 12. 1991. године био је уписан 121 приправник од чега 53 мушкараца и 68 жена.

Сада, на дан 20. априла 1992. године уписано је 124 приправника од чега 54 мушкараца и 70 жена.

Упоредбења ради, на дан 01. 10. 1981. године било је уписано 37 приправника од чега 21 мушкарац и 16 жена.

Из горњих података може се извести закључак да је велики број адвоката уписан у току 1990. и 1991. године, што је последица разних реорганизација правосуда и других органа и смањења броја запослених, док број адвокатских приправника стагнира са благом тенденцијом пада и са већим процентуалним уписом у Именик колегијалних приправника.

Иначе, најважнији посао у овом извештајном периоду била је израда предлога Закона о адвокатури Србије, па је у ту сврху образована посебна Комисија наше Коморе, која је заједно са Комисијом Председништва Адвокатске коморе Србије израдила предлог новог Закона о адвокатури који је, објављивањем у *Гласнику*, достављен свим члановима наше Коморе, а који је такође, преко народних посланика Драгослава Алексића, адвоката из Вршца, и Слободана Вучковића, адвоката из Београда, достављен Народној скупштини Србије на разматрање.

Предлог Закона о адвокатури Србије израђен је јуна месеца 1991. године и достављен Скупштини Србије септембра месеца 1991. године, а сада се предлог Закона налази у Влади Србије, која још није завршила потпуно разматрање овог предлога. Очекује се да ће то ускоро учинити, међутим, неизвесно је (обзиром на преоптерећеност Скупштине доношењем разних закона), да ли ће предлог Закона о адвокатури бити стављен на дневни ред Скупштине Србије до летњих одмора, због чега је и заказана наша изборна Скупштина за 23. 05. 1992. године.

Посебно што треба истаћи је то да представници наше Коморе и Председништва Коморе Србије учествују у раду Министарства правде Србије приликом његовог разматрања предлога Закона. Може се за сада констатовати да Министарство правде нема значајнијих примедби сем у погледу временског опраничења могућности уписа у Именик адвоката ранијих носилаца функције судије, тужилаца, правобранилаца и других.

Пошто рад и разматрање предлога још траје, Управни одбор ће на самој Скупштини догунити овај извештај стањем предлога на дан одржавања Скупштине.

Председник Управног одбора
Стеван Рончевић

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Светислав Мариновић
адвокат у Подгорици

ИДЕЈА ЕУТАНАЗИЈЕ

Еутаназија (смрт по позиву, убиство из милосрђа и сл.) у свом енциклопедијском смислу означава лако и брзо умирање и гашење живота без самртних мука, ублажавање смрти тиме што се болеснику дају наркотична средства да би се ублажило умирање, а не да би се оно убрзало.

Међутим, означени смисао ријечи еутаназија не поклапа се са њеним правним појмом где она означава убијање из милосрђа неизлечивих болесника, што, у крајњој инстанци, представља, у највећем дијелу законодавстава, злочин за којег се, често, изриче и смртна казна.

Еутаназија као универзални проблем људског битисања од најстаријих времена је био предмет расправа љекара, правника, филозофа као и обичног свијета. Њоме су се, такође, бавили социолози, теолози и представници комплементарних наука да би све, временом, попримило један универзалан карактер а сâм институт еутаназије је добио мулти и интердисциплинарно обележје што и објашњава велико интересовање стручне и лаичке јавности за њу.

По неким ставовима, еутаназија је релативно нов појам „јер га је, кажу, први користио Френсис Бекон” (Френсис Бекон од Верулама у свом дјелу: *Novum organum scienciarum* које је написано и публиковано 1620. године захтијева увођење *euthanasie mediata* — медицинске еутаназије).

Међутим, оваква тврдња није поуздана из једног чисто логичног разлога. Наиме, ван сваке је сумње да је ријеч *euthanasia* трчког поријекла што значи да је настала у хеленистичком периоду развоја „када је и сама медицина била још израз најпримитивнијих схватања, када се о произвођачима болести уопште ништа није знало, и када су методи лијечења базирани

на чаролијама и сујеверју без икакве научне подлоге”.¹ И тада је ова ријеч имала своје данашње значење и претпостављала је помоћ неизлечивим болесницима да мирно умру „одбацујући немо посматрање продужавања безнадежног живота и страшне агоније”.

На тврдњу да је еутаназија постојала и као институционализован појам далеко прије времена Френсиса Бекона свједоче и ријечи Хипократове заклетве која је била услов за упис у ред асклепијада: „Никоме нећу, макар ме за то и молио, дати смртоносни отров, нити ћу му за њега дати савјет”. Овај дио текста заклетве даје основу за следеће закључивање:

1. Љекарска етика није дозвољавала еутаназију,
2. Отров је коришћен као средство за извршење смртне казне што доказују историјска факта и Сократова смрт,
3. Коначно, очевидно је да су љекари онога доба били присиљени дати отров својим пацијентима који га изричито захтијевају, јер Хипократ одбија давање „смртоносног отрова” и када се то од њега тражи што претпоставља другачију праксу која је прије тога важила. Њу кида Хипократ и инаугурише у пракси сасвим супротан став: отров се пацијентима неће дати, чак и када га траже.

На основу изложенога, треба утврдити да је идеја еутаназије а самим тим и институт, далеко старији и да њену генезу не треба везивати за прву половину седамнаестог вијека и Френсиса Бекона.

Платон у својој књизи *О држави* заговара пасивни облик еутаназије. Он, у битноме, сматра да сваки грађанин државе има становита права и обавезе којих мора да се придржава. Грађанин чак нема ни „право на болест”. Уколико се пак разболи, треба га „пустити да умре”.

Обзиром да није спорно да су стари Грци, за разлику од нас, цијенили своје мудраце и филозофе, они су дозвољавали убиство извршено „из сажаљења према биједном стању убијенога”. У оно вријеме, другачији став и није могао бити очекиван.

Продором хришћанства и његовим постанком званичном религијом у претежном дијелу Европе и дијелу Азије, као и продором монотеистичких религија у осталом, тада познатом дијелу свијета, институција еутаназије се почиње битно мијењати јер је темељно хришћанско начело: „не убиј”, макар и из милосрђа. Без обзира што хришћанство, као уосталом и друге религије, обећава вјерницима живот и на „оном свијету”, људи су увијек респектовали и овоземаљски живот, па се проблем еутаназије постављао на сасвим другачији начин.

Међутим, без обзира на официјелни став хришћанске цркве, поједини слободни и независни умови тога времена износили су своје ставове о еутаназији који су били у директ-

¹ Миленковић, М., *Еутаназија или убијање из милосрђа*, Скопље, 1940, стр. 3.

ној опреци са догматским ставом цркве. За овакво јавно исказивање интимног става и опредељења, требало је имати и велику личну храброст јер је Средњи вијек у Европи, вијек када су ломаче односиле животе десетина хиљада јеретика који су завршавали у пламену због далеко безазленијих ствари него што је то супротстављање темељној догми хришћанске вјере.

Тако, Томас Мор у свом капиталном дјелу *De optimo republicae statu, dege nova insula utopia* који је познат под именом *Утонија*, још 1551. године пише: „Када је болест не само неизлечива него и пропраћена сталним боловима, свештеници и државни чиновници треба да буду први који ће упозорити несрећнике да се одлуче за смрт. Указивање на њихову бескорисност указаће им да гријеше ако наставе промашен живот препун бола, чиме постају терет и себи и другима”. Мор очито пледира за еутаназију по позиву ослањајући се, притом, на хумане разлоге који налажу прекид самртникових патњи.

И Френсис Бекон еутаназију сматра потребном с тим што, за разлику од претходника Томаса Мора, сматра да ова треба да буде повјерена љекарима а не свештеницима и државним чиновницима, јер је задатак љекара да лијече и ублажавају људске болове и патње па су они, логично ствари, и надлежни да спроводе еутаназију. Он каже да задатак љекара није само у ублажавању болова „већ и онда када она може користити у остварењу једне мирне и благе смрти”.

Проблем еутаназије, као превасходно медицински и правни, навео је чувеног професора кривичног права са Берлинског универзитета Bindiga да окупа са професором медицине Hoheom 1922. године направе заједнички текст под насловом: *Die Freigabe der Vernicht und langswerten Lebens* који је изазвао огромно интересовање, и научне јавности и лаика, па је иницирао праву поплаву разних текстова о еутаназији и подијелио свијет на врло жустре противнике и присталице „убиства из милосрђа”, не остављајући никога равнодушним. У сваком случају, означени текст је нашао велики број присталица посебно међу правницима и медицинарима.

Закључак професора Bindiga и Hohea састоји се углавном у томе да дозвола усмрћења, која се има дати по специјалној процедури од стране стручњака љекара, долази у обзир у следећим случајевима:

1. Када је неко због болести или тешке телесне повреде без икакве наде, осуђен на сигурну смрт,
2. Када је неко неизлечиво дүшевно болестан и
3. Када је неко без свијести а постоји опасност да ће се освијестивши се наћи у некој неизрецивој дүшевној биједи.²

Предлог двојице угледних професора који се односио на тешке болеснике и лица без наде која се нађу у „неизрецивој дүшевној биједи”, наишао је на одобрење многих. Но, дио пред-

² Вагнер, Љ.: *Изазивање превремене смрти од стране лекара стручњака код тешко болесних људи*, Београд, 1940, стр. 4, 5.

лога који тангира неизлечиве душевне болеснике изазива жестоку критику у светској јавности. Ово из разлога што велики дио болесника ове врсте субјективно уопште не пати. Они су код своје помрачене свијести, срећни и мирно живе у свом сепаратном и необичном свијету. Они могу да буду „наполеони“, „хитлери“, „катарине велике“, астронаути, познати спортисти или друге медијске личности или било што друго по властитом или туђем избору, које задовољство, мора се признати, не могу себи да приуште ни најнормалнији људи. Ти нормални су, дакле, субјективно хендикепирани у односу на душевно поремећене јер себи не могу да пруже „задовољства“ доступна само овима. У Црној Гори, и данас стари људи, видећи душевног болесника, кажу: благо људима, њихово је царство небеско.

Због овога, не може се претпоставити да би душевни болесник тражио своје усмрћење када се он већ сасвим угодно осјећа. Осјећај среће и задовољства, који је иманентан многим душевним болесницима, у сваком случају искључује могућност и субјективну потребу тражења да буду усмрћени. То може да захтијева само несрећан човјек, а срећан, макар и на овај начин, свакако, не.

Са друге стране, ни родитељи, нити пак родбина оваквих лица, не би имала право да тражи њихову физичку елиминацију само из разлога што су они срећни на другачији начин него што је то случај са већином осталих људи. Овакво право на „ексклузивну срећу лудака“ не би смјело да послужи као основ за њихов прогон било које врсте а посебно не за њихову физичку елиминацију. Самим тим, Bindikov предлог у овом дијелу се не може прихватити из чисто етичких и хуманитарних разлога.

Са друге стране, доктринарни став угледног правника послужиле петнаестак година касније Хитлеру и нацистима као параван и подстицај за доношење Закона о еутаназији од 1939. године, темељем којег ће у име „новога поретка“ бити усмрћено око 250.000 душевних болесника и старца који се као и сви немоћни, и „другачији“ од осталих, нијесу уклапали у нацистичку слику свијета.

И други немачки великан, Фридрих Ниче, биће великим заговорником еутаназије. Он је у свом ортодоксном и дјелимично фашисоидном ставу за све друштвене „паразите“ тражио смрт називајући њихов живот „непристојношћу“.

Идеје овог великог филозофа, када се односе на еутаназију, нијесу прихватљиве јер су радикалне и лишене су елементарних постулата хуманизма и социјалне толеранције. Оне су опасне и као преседани јер би лако могле да еволуирају у легализацију стерилизације криминалаца, лоботомију — хируршке захвате „политички неподобних“ или чак цијелих популационих група што све води деструкцији, уништавању и деградацији људске личности. На ово указује и екстензивност нацистичке еутаназије, што представља срамоту за сав цивилизовани свет. Она је толико штете нанијела, иначе хуманој, идеји еута-

назије, да ова добија масовније право грађанства у стручним и академским расправама тек у задњих двадесетак година. До тада, непријатне асоцијације на свеже покоље који су се вршили у име еутаназије учинили су да се и најдобронамерније присталице или противници, као и они са најјачом аргументацијом не огласе и не изнесу своје стручне и интимне ставове плашећи се било какве аналогije са прошлошћу.

Произилази да је идеја еутаназије до Другог свјетског рата имала велики број присталица који су предлагали, и са доста успјеха образлагали, њену легализацију чиме би њена садашња *de facto* примјена била стављена под контролу. Са друге стране би се, због њене селективне примјене и потпуне контроле, смањило број неминовних грешака и злоупотреба.

Занимљиво је да су присталице еутаназије били многи највећи умови тога времена. Они су због општег уважавања и стручног ауторитета који су посједовали, актуелизирали проблем у стручним круговима као и код лаика и тиме, извјесно, допринијели његовом даљем проучавању које ће у једно врло догледно вријеме еволуирати у заузимању дефинитивних ставова у многим земљама. Тиме ће се, коначно, елиминисати досадашња инертност и бојазан на коју је овај проблем традиционално наилазио када се трезало одлучити *pro et contra* еутаназије.

И угледни париски *Paris-Matsh*, марта 1973. године је анкетирао неке књижевнике и филозофе по питању става према еутаназији, међу којима и Бертрана Расла, једну од највећих филозофских фигура на глобусу после Другога свјетског рата. Расл сматра да „само празновјерје може надахнути оне који поклању строгост према еутаназији“, а новинар означеног листа коментаришући Раслов став сматра да је овај отишао даље од Епикура који је говорио: „Ми смо своји господари да подносимо бол, ако се он може подносити, у противном случају господари смо да напустимо живот ако нам се он више не свиђа“.

И многи угледни лекари, академици и нобеловци залажу се за „терапеутску“ еутаназију тј. ону која представља „помоћ неизлечивим болесницима да лакше окончају живот“. Међутим, факат је да лекари у већини остају вјерни Хипократовој заклетви као, уосталом, и предсједник Црногорске академије наука и умјетности дајући рецензију на први послератни текст о еутаназији.

Што се правника тиче, и ту су мишљења подијељена али је факат да се у законодавствима еутаназија блаже кажњава него обично убиство без обзира да ли је она привилегована у законским текстовима у погледу прописане висине казне или не. У овом задњем случају, судови, на основу посебних олакшавајућих околности, блаже реагују него ако је у питању обично кривично дјело убиства.

Коначно о овом дијелу, врло је интересантно мишљење филозофа и моралиста које је 14. октобра 1949. године дала Академија етичких и политичких наука из Париза у својој Декларацији, која, у битноме, а у страху од злоупотреба еута-

назије из било којих разлога, предлаже њено одбацивање. У сваком случају, један од разлога оваквог става Академије је тек завршени Други светски рат јер ништа није компромитовало еутаназију и створило према њој одијум светске хуманитарне јавности као што је то учинила њена примјена у Трећем Рајху. И данас, 50 година после престанка њене официјелне примјене, човјечанство се са згражавањем и страхом присјећа њених чудовишних размјера, лакоће са којом је примењивана и њене дијаболичне неселективности. Ово из разлога што у фашистичкој Немачкој, питање примјене еутаназије није било етичко, правно или медицинско, него је стављено у функцију једне наказне политике која је имала за циљ уништење и десрукцију, до тада невиђених размјера.

Проф. др Маријана Пајванчић
редовни професор Правног факултета у Н. Саду

ГАРАНЦИЈЕ НЕЗАВИСНОСТИ СУДА У ПРАВНОЈ ДРЖАВИ

(Компаративни преглед)

„Кад знамо како једна држава дели
правду, знамо са извесном тачношћу
и њен морални карактер“¹

Обављање судске функције поверава се судовима као самосталним и независним органима. Судовима је у систему власти поверено да „ауторитативно утврђују шта је право у случајевима спорова међу грађанима или понашања супротних законом утврђеним друштвеним правилима“². Судови су специфични органи власти, јер „човек пред судом није само објект власти, већ и субјект спора, а тиме и одлучивања“³. Суд је истовремено и орган који штити грађанина, његове слободе и права, али и орган који према грађанину примењује принуду изричући пресуду за кажњиво дело, осигуравајући и на један и на други начин исти циљ — поштовање права.

Значај функција поверених судовима био је разлог што су основни принципи организације и поступка пред судовима постали *materia constitutiones*. „За живот уставне државе“ пише Ерих Веил „независност судова представља неопходан услов“⁴, једнако као што је „захтев за исправним суђењем неопходни минимум темељних грађанских слобода“⁵. Ови и бројни други принципи на којима почива организација судова и поступак њиховог рада, чине уједно и темељне одлике конституционализма и владавине права. Борба за успостављање уставности (законитости) и владавину права одвијала се најпре кроз зах-

¹ Х. Ласки: *Политичка граматика*, књига II, Геца Кон, Београд, 1934, стр. 382.

² Видети: *Абецеда демократије — темељни појмови демократије*, Загреб, 1990, стр. 114.

³ Др Ј. Борђевић: *Нови уставни систем*, Београд, 1964, стр. 753.

⁴ Е. Веил: *Политичка филозофија*, Београд, 1982, стр. 220.

⁵ F. Neumann: *Демократска и ауторитарна држава*, Загреб, 1974, стр. 116.

тев за компетентно и независно судство и, са тиме повезан, захтев за минималним гаранцијама за окривљеног у судском поступку. То су првенствено строга процесна правила чија сврха је да осигурају поштовање права и од стране самога суда.

1) МЕСТО СУДСТВА У СТРУКТУРИ И СИСТЕМАТИЦИ САВРЕМЕНИХ УСТАВА

Основни принципи на којима почива организација суда као и основни принципи поступка пред судовима данас су у највећем броју земаља уређени у самом уставу. Савремени уставни системи уређују судство као уставну категорију. То, међутим, није одлика и свих првих писаних уставних докумената.⁶

Одредбе о судовима систематизоване су у уставима најчешће у оба централна дела нормативног дела устава, како у поглављима о *организацији власти*, најчешће у посебном одељку о судовима или правосудним органима, као и у поглављима о *слободама и правима грађана*. Нека општа начела устава, која у области судства имају посебан значај (на пример: начело законитости) у бројним уставима су садржај *општих уводних делова устава*. И поред настојања уставотворца да обједини и систематизује одредбе о судовима у посебној глави нормативног дела устава (у саставу поглавља о организацији власти) увид у највећи број савремених устава упућује на закључак да у томе уставотворац није био успешан.

У поглављима о судовима, највећи број устава садржи одредбе о организацији судства. На пример: устројство правосудних органа; врсте судова; надлежност правосудних органа; избори судија и других органа који чине организацију правосуђа (тужиоци и др.); судијски инкомпатибилитет; материјалне надокнаде за рад судија; одредбе о највишим правосудним органима, њиховом саставу, избору и надлежностима; одредбе о извесним посебним органима правосуђа којима су поверене изузетно значајне надлежности везане за остваривање судијске функције (Високи савет магистратуре; Генерални савет судске власти и др.); услови за избор на судијску функцију; дужина трајања мандата судија и др.

У поглављима о слободама и правима грађана, најчешће су сврстане уставне гаранције личних слобода и права човека и грађанина. Ове се одредбе првенствено везују уз личну слободу човека и њену заштиту; гаранцију неповредивости стана: заштиту тајности писама и других средстава општења; јемство права грађана на приватност; слободу штампе и др. Пада у очи да су уставни посебно брижљиви у заштити личности (духовног и посебно физичког интегритета). По правилу у овим поглављима су сврстани основни принципи и начела суђења и

⁶ На пример Устав Француске из 1791. године.

судског поступка. На пример: начело легалитета дела и санкције; претпоставка невиности и обавеза тужиоца да пружи доказе о кривици; начело примене блаже казне за учиниоца кривичног дела као основ за изузетак од општег правила забране ретроактивне примене закона; право окривљеног на одбрану; двостепеност суђења и право на жалбу; поступак лишења слободе; поступак суђења и основна начела поступка (јавност суђења); право грађана на исправно суђење; забрана смртне казне или различитих телесних казни; забрана примене физичке или психичке тортуре како према окривљеном тако и према сведоцима; право на тумача у судском поступку; посебна заштита бранилаца окривљених и др.

Најзад у општим уводним поглављима устави, поред осталог уређују и неке принципе од значаја и за судство. На пример: начело о везаности органа државне власти за устав и законе приликом обављања функција које су им поверене (принцип уставности и законитости); принцип независности судова и др.

2) ОСНОВНИ УСТАВНИ ПРИНЦИПИ КОЈИ ОДРЕЂУЈУ ПОЛОЖАЈ СУДОВА У УСТАВНОМ СИСТЕМУ

Битна карактеристика судске функције власти је самосталност у њеном обављању. Она суштински предодређује и положај суда и судија у уставном систему. Принцип узајамне контроле и равнотеже власти у савременом парламентаризму као специфичном облику у којем се реализује опште начело опраничења власти кроз њену поделу, употпуњује принцип независности суда којим се „онемогућује било непосредни било индиректни утицај законодавних и извршних органа на пресуђивање у конкретним стварима”⁷. Положај суда у уставном систему предодређује, дакле, начело независности. Принцип легалитета, захтев за компетентношћу судија и начело независности суда, осигуравају суду у уставном систему такав „положај који обезбеђује независно вршење судске делатности што је прва претпоставка законитости суђења, и обрнуто обезбеђење судске независности подразумева одређен положај суда у друштву до кога се долази додељивањем суду и судијама посебних права, не као привилегија судија, већ као гаранција правилног и законитог вршења судијске службе”⁸.

Смисао и сврха уставног гарантовања независности судства, као битног својства правне државе, проистиче из захтева за законитим суђењем као минимумом јемства грађанима да ће закон у својој примени бити једнак за све. „Није, дакле, подела власти” пише Е. Вајл (E. Weil) „то што дефинише уставну

⁷ Др З. Јелић: *Општи принципи правне државе, Информације*, бр. 3/1990, стр. 6.

⁸ Др М. Грубач: *Положај суда и судија у кривичном правосудју, Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, бр. 4/1987, стр. 25.

државу, него управо чињеница што у њој влада, управа, судије, законодавна власт, поштују закон".⁹ Ово својство конституционалне државе формулисала је још либерална политичка и правна мисао наглашавајући општи карактер закона.¹⁰ „Кад се зацарило господарење закона над осталим изворима и врстама позитивног права, установило се и правило да суд стоји под законом”.¹¹ Суд, дакле, суди на основу закона (*начело легалитета*). Закон могу примењивати само стручњаци који га познају (*начело компетентности*). Суд самостално обавља судску функцију (*начело независности*) и примењујући закон сам га интерпретира (*начело слободног судијског уверења*). Сви ови принципи¹² чине уједно и темељна уставна начела о судовима.

3) УСТАВНА ЈЕМСТВА НЕЗАВИСНОСТИ СУДОВА

Независност судова у уставном систему обезбеђује се прописивањем и осигуравањем низа правних гаранција чија је сврха осигуравање поштовања овог важног начела правне државе. Те су гаранције најчешће прописане у самом уставу. Оне се, на једној страни испољавају у организацији судства (начела и принципи на којима почива устројство судова), а на другој у судском поступку (начела и правила према којима суд примењује опште правно правило на појединачни случај). Независност суда подупиру истовремено два јемца: правила устројства судова и правила судског поступка.¹³

Организациону самосталност судова посебно осигуравају два начела:

Прво, одвајање судства од законодавства и посебно одвајање судства од егzekутиве.

Друго, независан и самосталан положај судија.

Оба наведена начела ближе су конкретизована прописивањем низа посебних правила и инструмената чија је сврха да осигурају поштовање начела независности суда.

⁹ E. Weil: *Op cit.*, стр. 222.

¹⁰ „Темељна претпоставка либералне правне теорије је да је право једног усаглашено с правом другог, и да ће, у случају права која се сукобљавају држава донијети своју пресуду на основи прецизно дефинисаних опћих закона”. Видети: F. Neumann: *Op. cit.*, стр. 99.

¹¹ Др Ф. Таџановски: *Енциклопедија права*, Београд, 1922, стр. 519.

¹² Видети шире код: F. Neumann: *Op. cit.*, стр. 38—41 као и код R. Kühl: *Облици грађанске владавине — либерализам-фашизам*, Београд, 1978, стр. 37—43.

¹³ „Организација суда и методологија поступка показују у којој мери је власт спремна да рационализује правосудје и препусти му саморегулацију са свим конститутивним, процедуралним и децизионим овлашћењима”. Видети: С. Бељански: *Однос између организације суда и кривичног поступка*, Реферат на XVI међународном конгресу за кривично право, 1989.

а) Одвајање судства од законодавства и егzekутиве

Идеја и пракса конституционализма јемство људским слободама и правима налазе у ограниченој и контролисаној власти. Средство којим је то могуће осигурати је подела власти, поверавање различитих функција власти различитим органима који су независни један од другог и отуда самостални у обављању функција које чине садржај њихове надлежности.

У режиму подељене и опраничене власти судска функција се поверава судовима. Она је одвојена од законодавне функције. Законодавац ствара право, суд га примењује у конкретном случају. Када је међутим у питању одвајање судске функције од егzekутиве, и особито од управе тада строго одвајање ових функција није увек могуће јер „гранична линија између надлежности судске и надлежности управне није сасвим оштро повучена”.¹⁴ То је посебно видљиво у: одговорности управних органа пред судовима „како за оне кривице које учине ван службе, тако и за оне које учине у својој служби”;¹⁵ надлежности судова да оцењују законитост уредаба које издаје управна власт; праву управне власти да „опрашта, или смањује или ублажава изречену казну (али не мења односно не ништи саму пресуду)¹⁶ и др.

Иако се „правна држава не може замислити без поделе власти”¹⁷, нужно је при томе разликовати одвајање законодавне и управне функције од одвајања управне и судске функције, јер „да би управна власт била потпуно потчињена закону, треба допустити суду да цени законитост управних аката”.¹⁸ Отуда се и може прихватити становиште по којем „у колико одваја законодавну власт од управне, начело поделе власти задовољава захтеве правне државе; уколико управну власт ослобађа судског надзора, дејствује насупрот тим захтевима”.¹⁹

б) Независтан и самосталан положај судија

Независтан и самосталан положај судија је важна претпоставка и јемство законитости суђења и уједно једно од битних начела на којима почива правна држава. „Суд остварује своју функцију слободан од другог субјекта, али не и од општег субјекта: устава и закона”.²⁰ Отуда се у уставима често

¹⁴ Др С. Јовановић: *О држави*, Београд, 1922, стр. 286.

¹⁵ Др С. Јовановић: *Op. cit.*, стр. 285.

¹⁶ Др С. Јовановић: *Op. cit.*, стр. 283.

¹⁷ Др С. Јовановић: *Op. cit.*, стр. 287—288.

¹⁸ Др С. Јовановић: *Op. cit.*, стр. 288.

¹⁹ Др С. Јовановић: *Op. cit.*, стр. 288.

²⁰ Др Ј Борђевић: *Нови уставни систем*, Савремена администрација, Београд, 1964, стр. 767.

изричито прописује начело независности судија²¹ и уз њега и са њим заједно начело подчињености судија уставу и закону.²²

„Све судије су независне у своме раду и опраничени су само овим Уставом и законом”.²³

„Судије и магистрати који припадају судијској власти су независни, непокретни, одговорни и подчињени једино закону”.²⁴

„У вршењу својих функција судије су аутономни и независни од осталих органа јавне власти”.²⁵

Поред устава који изричито прописују самосталност и независност судија, постоје и они уставни који не утврђују изричито независност суда (на пример: Устав Француске). Из чињенице да устав не прописује изричито начело независности суда, не следи нужно закључак да у тим уставним системима независност суда није обезбеђена. Примена начела независности и самосталности суда осигурава се применом различитих инструмената прописаних у самом уставу. Отуда је значајније сагледати које инструменте прописује устав са циљем осигуравања начела независности и самосталности судија. Јер само уставно уређивање овога начела, уколико оно није праћено посебним уставним гаранцијама и инструментима који осигуравају његову примену, није довољно јемство да се независност суда у конкретном уставном систему одиста поштује. Неки уставни, дакле, општом нормом утврђују самосталност и независност суда, други пак то не чине на општи начин већ само прописивањем низа конкретних гаранција које осигуравају примену начела независности и самосталности суда.

Начело независности и самосталности суда најчешће прате посебне гаранције које осигуравају његову примену. Оне су прописане у уставу, а односе се посебно на: посебан начин избора судија; гарантовање сталности у обављању судијске функције; непокретност судија; судијски имунитет; инкомпатибилитет судијске функције са обављањем неких других функција, послова или занимања; гарантовање материјалних примања судија и др.

А) ИЗБОР СУДИЈА се у основи остварује на два начина. Судије се именују (постављају) или се пак бирају. Могуће је и треће решење које у суштини представља комбинацију избора и именовања судија.

²¹ На пример: Устав Грчке, члан 87. став 1; Устав СР Немачке, параграф 97. став 1; Устав Венецуеле, члан 205; Устав Италије, члан 104. став 1. и др.

²² На пример: Устав Италије, члан 101. став 2; Устав Грчке, члан 87; Устав СР Немачке, члан 97. став 1. и др.

²³ Устав Јапана, члан 76. став 3.

²⁴ Устав Шпаније, члан 17. став 1.

²⁵ Устав Венецуеле, члан 205.

Именоване судија се у различитим уставним системима поверава различитим органима власти: шефу државе; влади; посебним правосудним институцијама и др. Сваки од наведених органа може ову функцију обављати самостално или је пак заједнички обавља више органа власти. На пример:

„Судије непосредно именује Краљ”.²⁶

„Именовање, распоређивање, премештање, унапређивање судија као и вршење дисциплинске власти припадају Високом савету Магистратуре”.²⁷

„Именовање судија врши се конкурсом”,²⁸ а само именовање је у надлежности Председника Републике.

Када се, пак, судије бирају, њихов избор се најчешће поверава представничком телу или, ређе, непосредно самим грађанима, а понекада се оба наведена начина избора судија комбинују.

У уставним системима који избор судија стављају у надлежност представничком телу, ову функцију обавља или само централно представничко тело или пак и одговарајућа представничка тела територијалних заједница, зависно од месне надлежности и организације судова. У таквим случајевима централном представничком телу поверава се избор судија врховног суда, док је избор осталих судија поверен представничким телима локалних органа власти. У федерацијама избор највишег правосудног органа у федералној јединици поверава се представничком телу федералне јединице.

„Председника Врховног суда бира парламент на предлог Председника републике а његове заменике именује Председник републике на предлог председника Врховног суда. За предлог је потребна двотрећинска већина посланика.”²⁹

„Професионалне судије именује Председник републике на начин одређен законом.”³⁰

Најзад, у неким уставним системима се приликом избора судија примењује комбинација различитих система избора. Постоје различити комбиновани системи избора. На пример: комбинација избора од стране парламента и система непосредног избора судија од стране грађана; комбинација система постав-

²⁶ Устав Белије, члан 99.

²⁷ Устав Португалије, члан 223. Законом се утврђује састав овога тела, а Устав налаже да га морају чинити чланови које саме судије изаберу између себе. Слично решење познају и уставни Венецуеле, Француске, Италије, Шпаније и др. уз извесне разлике у погледу структуре, састава и обима овлашћења овог посебног тела.

²⁸ Устав Италије, члан 106. став 1.

²⁹ Устав Мађарске са амандманима из 1990. године, параграф 48. став 1.

³⁰ Устав Мађарске, параграф 48. став 2.

љања судија са непосредним избором; комбинација именована судија од стране владе и посебног правосудног органа и сл. О томе сведоче следећих неколико примера:

„Сви судови у СССР образују се на начелу изборности судија и народних присудитеља.

Народне судије средских (градских) народних судова бирају грађани среза (града) на основу општег, једнаког и непосредног бирачког права, тајним гласањем на пет година. Народни присудитељи средских (градских) народних судова бирају се на скуповима грађана по месту њиховог рада или становања, јавним гласањем на две и по године.

Више судије бирају одговарајући совјети народних депутата на пет година”³¹

„Врховни совјет бира Врховни суд СССР у саставу: председник, његови заменици, чланови и народни присудитељи. У састав Врховног суда улазе по положају председници врховних судова савезних република.”³²

*

* *

„Врховни суд се састоји од председника и законом одређеног броја судија; све судије сем председника, поставља влада. Народ потврђује именовање судија Врховног суда приликом првих општих избора за чланове представничког дома после њиховог постављења, а поново и на исти начин потврђује приликом првих општих избора за чланове представничког дома после истека десет година од именовања”³³.

„Судије нижих судова поставља Влада са клиска који Влади предложи Врховни суд”³⁴.

*

* *

„Председника и остале судије Високог суда именују заједнички Председник и Потпредседник републике”³⁵.

„Наименовања, унапређења, премештаји, престанак дужности, опозивање и дисциплински спорови судских службеника налазе се у искључивој надлежности Врховног савета Магистратуре”³⁶.

Као што се из изнетих примера може запазити постоје разлике међу уставним системима када је у питању уређивање

³¹ Устав СССР, члан 152.

³² Устав СССР, члан 153.

³³ Устав Јапана, члан 79. ставови 1. и 2.

³⁴ Устав Јапана, члан 80. став 1.

³⁵ Устав Кипра, члан 153. параграф 2.

³⁶ Устав Кипра, члан 157. параграф 1.

начина избора судија било да је у питању сам начин избора (именовање, избор или комбинација оба принципа), било да је у питању орган у чијој надлежности је избор судија (бирачи; представничко тело; влада; шеф државе; посебни правосудни органи — различити по саставу, начину избора и овлашћењима која имају — и др.). Начин избора судија представља једну од важних гаранција независности суда и његово ослобађање од политичких и других утицаја других органа власти. Уставотворци настоје да осигурају независност суда, између осталог и уређивањем избора судија. Чине то, додуше, на различите начине: једни предност дају избору, други пак именовану судија, водећи рачуна о аргументима у прилог једном или другом решењу, и најзад, прихватају различите модалитете комбинације избора и именовања како би отклонили недостатке строге примене само једнога од наведених начина избора судија. Тако би, на пример строга примена начела поделе власти налагала да се предност да непосредном избору судија од стране грађана, јер ни једна власт у режиму строге сепарације власти, не би требало да има могућност утицаја на другу, а избори несумњиво пружају такву могућност. У правној теорији,³⁷ а и у највећем броју савремених уставних система прихваћено је начело именовања а не избора судија, особито не избора судија од стране грађана непосредно. Именовање судија задовољава један важан захтев у вршењу судијске функције, а то је компетентност судија. „Постављене судије дају више јемства за независност судске власти него изабране. Непокретни у својим звањима, они престају зависити од шефа извршне власти чим их овај постави”³⁸

В) КОМПЕТЕНТНОСТ СУДИЈА је важан елемент независности и самосталности у обављању судске функције. Поред принципа легалитета, захтев за стручношћу судија чији задатак је да „следе слово закона” и „дизричу казну законом предвиђену за дотично дело”,³⁹ представља један од првих елемената гаранције независности суда. О њој ће писати бројни теоретичари указујући на значај стручних знања у обављању судске функције. „Способност и спрема, поштење и независност јесу особине потребне сваком судији”, писао је Брајс,⁴⁰ јер „функција тумачења закона претпоставља велику спрему, дубоко познавање закона, јер свака одлука постаје преседан којим се одређују будуће права...”.⁴¹ И данас бројни уставни, уз остале услове по-

³⁷ Видети: Х. Ласки: *Op. cit.*, 388; Ц. Брајс: *Савремене демократије*, књига III, Београд, 1933, стр. 87—97.

³⁸ Др С. Јовановић: *Op. cit.*, стр. 286—287.

³⁹ Ш. Монтескије: *Дух закона*, књига I, Београд, „Филип Вишњић”, 1989, стр. 89.

⁴⁰ Ц. Брајс: *Op. cit.*, стр. 89.

⁴¹ Ц. Брајс: *Op. cit.*, стр. 87.

требне за избор судија (држављанство, године живота и др.) посебно прописују стручну спрему судија.⁴²

„Да би неко постао судија Врховног суда треба бити Венецуеланац по рођењу, дипломирани правник и имати више од 30 година старости.

Сем ових услова основни закон ће моћи да захтева године службе проведене у струци као судија или као професор Правног факултета“⁴³.

С) СТАЛНОСТ СУДИЈА је једна од гаранција независности суда. Ова се гаранција везује уз дужину мандата на који се судија бира и посебно уз забрану опозива (или посебне разлоге и поступак опозива) судија. Ово начело не подразумева нужно и доживотан избор судија на судијску функцију мада је и то могуће, већ пре свега избор судија на дужи временски период (5, 8, 9, 10 и више година). По правилу период на који се судије именују (бирају) дужи је од мандата оних органа којима је у уставном систему поверен избор судија. Поред тога, године живота са којима судијама престаје судијска функција изричито су утврђене у самом уставу.⁴⁴

„Судије се именују доживотно“⁴⁵

„Судије Врховног суда биће бирани на девет година на заједничкој седници Домова и то на тај начин што се сваке три године обнавља по једна трећина“⁴⁶

„Судије и магистрати не могу бити опозвани, суспендовани, премештени или пензионисани, сем у случајевима и са гаранцијама предвиђеним законом“⁴⁷

„Судије не могу бити отпуштени из службе, осим од судске управе нити могу бити премештени на другу службу против своје воље, осим у случају реорганизације суда“⁴⁸

Постоје, међутим, и уставни који познају институт одговорности судија за послове чије им је вршење поверено и могућност опозива судија. Таква решења несумњиво говоре о томе да независност судија у таквим уставним системима није загарантована. Отуда поједини уставни настоје, да задржавајући институт одговорности судије за послове које обавља, пропишу одређене гаранције од злоупотребе овог института као средства притиска на суд и остваривања утицаја на рад суда. Ове гаранције нај-

⁴² На пример уставни: Уругваја, Норвешке, Јемена, Венецуеле, Кипра и др.

⁴³ Устав Венецуеле, члан 213.

⁴⁴ На пример у Уставу Исланда (65 година), члан 61; у Уставу Уругваја (70 година), члан 250 и др.

⁴⁵ Устав Белгије, члан 100, став 1.

⁴⁶ Устав Венецуеле, члан 214.

⁴⁷ Устав Шпаније, члан 117, став 2.

⁴⁸ Устав Исланда, члан 61.

чешће обухватају: прописивање разлога за престанак судијске функције, посебно разлога за опозив; прописивање посебног поступка у којем је то могуће учинити као и посебног органа у чијој је надлежности одлучивање о овим питањима. Ређе, ова питања су уставна материја, чешће њихово уређивање устав делегира законодавцу.

„Судије и народни присудитељи су одговорни бирачима који су их изабрали, полажу рачун пред њима и ови их могу опозвати на начин утврђен законом”.⁴⁹

„Поверење се може ускратити судијама од стране већа које их је изабрало ако изиграју поверење које им је дато”.⁵⁰

D) НЕПОКРЕТНОСТ СУДИЈА је гаранција коју утврђују многи уставни штитећи судије од могућих утицаја на обављање функција које су им поверене. Непокретност судија подразумева забрану, или пак прописивање посебних услова (на пример: престанак судије); разлога због којих се судија може преместити у други суд или пак са судијске на неку другу функцију (на пример: реорганизација суда); година старости чијим наступањем је могуће пензионисање судије; посебног поступка у којем се одлучује о овим питањима; посебан орган који о томе доноси одлуку и сл. Непокретност судија пружа заштиту судијама од уклањања са функције коју обављају, у току времена на које је изабран за судију. Она је уједно и јемство судијама да своју функцију могу обављати самостално (без утицаја других органа власти) и непристрасно, лишени опреза због страха од уклањања са функције. У бројним уставима овај принцип посебно је прописан.

„Премештању судије може да се приступи само истовремено с новим именовањем и уз његову сагласност”.⁵¹

„Судије су непокретне и не могу бити премештени, спендовани, стављени у пензију или уклоњени сем у случајевима предвиђеним законом”.⁵²

E) ИНКОМПАТИБИЛИТЕТ. Нespoјивост судијске функције са истовременим обављањем одређених функција, занимања и сл., такође представља једно од јемстава независности судија и суда. Инкомпатибилитет се ређе уређује уставом, а чешће одговарајућим законима. Иако постоје разлике у одређивању полова и функција које искључују обављање судијске функције, најчешће су то: друге професионалне делатности; плаћене функције; функције у политичким странкама и др. Неки уставни про-

⁴⁹ Устав СССР, члан 152, став 4.

⁵⁰ Устав Јемена, члан 122, став 3.

⁵¹ Устав Белгије, члан 100, став 3.

⁵² Устав Португалије, члан 221.

писују као услов за истовремено обављање судијске и неке друге функције сагласност одређеног правосудног органа. Навођемо неколико примера:

„Судија не може од владе прихватити плаћене функције, сем ако их обавља бесплатно, изузев у случајевима инкомпатибилности одређеним законом”.⁵³

„Судије и магистрати, као и јавни тужиоци, док су у активној служби, не могу вршити друге јавне дужности нити припадати некој политичкој партији или синдикату... Законом ће се установити режим неспојивости припадника судске власти којим се има обезбедити њихова подпуна независност”.⁵⁴

„Положај судије неспојив је са сваким другим плаћеним јавним звањем, сем са звањем професора који предају правне науке на високим школама, као и са сваким другим почасним положајем сталног карактера изузев положаја који су везани за звање судије.

За вршење било које од ових дужности потребна је претходна дозвола Врховног суда правде, за коју се изјаснила апсолутна већина његових чланова”.⁵⁵

„Активне судије не могу обављати било коју другу плаћену јавну или приватну функцију.

Активне судије не могу бити именовани у службене комисије без дозволе Високог савета Магистратуре”.⁵⁶

F) МАТЕРИЈАЛНА НАКНАДА за рад судија гарантује се такође у већем броју устава као јемство за независност судија. На пример:

„Плате припадника судске струке утврђују се законом”.⁵⁷

„Све судије примају плату која не може бити умањена за време трајања службе”.⁵⁸

„Плата и остали услови службе једног судије Високог суда не могу бити измењени на његову штету после његовог наименовања”.⁵⁹

G) СУДИЈСКИ ИМУНИТЕТ пружа заштиту судијама од утицаја који би други органи или субјекти политичке власти могли имати на суд и суђење. Судијски имунитет штити судију у обављању његове функције и јемчи његову самосталност и независност приликом суђења. Судијски имунитет обухвата како материјални имунитет (слободно судијско уверење), тако и про-

⁵³ Устав Белгије, члан 103.

⁵⁴ Устав Шпаније, члан 127.

⁵⁵ Устав Уругваја, члан 251.

⁵⁶ Устав Португалије, члан 222.

⁵⁷ Устав Белгије, члан 102.

⁵⁸ Устав Јапана, члан 79. став 6.

⁵⁹ Устав Кипра, члан 153. параграф 12.

цесни имунитет (посебан поступак одлучивања о одговорности судија за посао који обављају и посебан орган који о томе одлучује).

„Против Председника или судије Високог суда не може бити поднета никаква тужба за извршене радње или изражено мишљење у својству Председника или судије”.⁶⁰

с) Уставно и законско уређивање организације судова

Устројство и организација судова уређују се општим правним актима највише правне снаге. То је материја која, у својим општим принципима (јединство правосудног система) и основним чиниоцима организације (систем и врсте судова) чини материју устава у највећем броју уставних система. Осим тога највећи број устава детаљније уређивање ових питања изричито делегира законодавцу⁶¹ штитећи тако судство од могућности да статусна питања суда буду садржај подзаконских аката.

„Начело судског јединства представља основу организације и функционисања судова. Законом се утврђује вршење војног правосуђа у строго ограниченој области и у случајевима предвиђеним за ванредно стање, у складу са начелима Устава”.⁶²

„Организација судства не може бити утврђена осим законом”.⁶³

д) Процесне гаранције независности судова

Независност и самосталност судова осигуравају и одређена процесна правила, као и судски поступак чија формализација и строго и детаљно прописивање правила по којима се одвија има за циљ да буде један од јемаца законитог и праведног суђења. Током времена настала су бројна правила судског поступка, која су данас прихваћена и, у највећем броју уставних система, утврђена у самом уставу. То су, на пример: учешће странака у претресу дела, а нарочито у прибављању доказа; трагање за материјалном истином; контрадикторност поступка (*audiatur et altera pars*); јавност судске расправе и проглашавања пресуде која се само изузетно може искључити у посебно прописаним случајевима; право на жалбу вишој судској инстанци како због садржаја пресуде тако и због повреде правила поступка као и неправилне примене закона; инстанциона заштита законитости;

⁶⁰ Устав Кипра, члан 153. параграф 10.

⁶¹ На пример устави: Венецуеле (члан 207); Шпаније (члан 117, став 3); Исланда (члан 60); Уругваја (чланови 241, 244); и др.

⁶² Устав Шпаније, члан 117. став 5.

⁶³ Устав Исланда, члан 60.

слободно судијско уверење; право на одбрану и обавеза државних органа да у одређеним случајевима одреди обавезно браниоца окривљеном; познавање језика на којем се поступак води и обавеза обезбеђења тумача или преводиоца уколико окривљеном језик на којем се води поступак није познат и др. На значај строгих процесних правила према којима се одвија поступак пред судовима Х. Ласки посебно указује истичући да су ова правила „упркос њиховом техничком карактеру који одбија, ближе слободи него звучне фразе у којима Русо описује услове њеног постигнућа”.⁶⁴

Велики број ових правила поступка чини данас уставну материју, систематизовану најчешће у поглављима о слободама и правима човека и грађанина, посебно уз лична права човека и право на личну слободу. Неки од устава⁶⁵ садрже веома детаљна правила судског поступка, док већи број устава уређује у том погледу само најосновније принципе. Процесна правила у сваком случају чине садржај посебних закона (на пример: закона о кривичном поступку, закона о парничном поступку, закона о управном поступку и др.). Данас су процесна правила као вид процесних гаранција независности суда систематизована у оквиру посебних прана правног система унутар којих су се временом развила и представљају подручја самосталних правних дисциплина.

Све ове гаранције имају за сврху осигуравање поштовања и примене начела независности суда и судија као важног својства правне државе.

⁶⁴ Х. Ласки: *Op. cit.*, стр. 382.

⁶⁵ На пример Устав Португалије.

Др Милорад Живановић
асистент Правног факултета у Бањалуци

МОГУЋНОСТ ДОНОШЕЊА ДЕЛИМИЧНЕ ПРЕСУДЕ У СПОРУ У КОМЕ ЈЕ УПОТРЕБЉЕН ПРИГОВОР КОМПЕНЗАЦИЈЕ

У теорији и судској пракси постоје различита мишљења о томе да ли је допуштено судити делимичном пресудом о тужбеном захтеву против кога је истакнут приговор компензације. По једном мишљењу,¹ делимично одлучивање није допуштено, јер се о приговору компензације не може самостално одлучивати будући да није истакнут у форми тужбеног захтева, и јер се овим приговором оспорава основаност тужбеног захтева. Ова пресуда није дозвољена ни о самом приговору ради пребијања, јер суд о њему одлучује тек онда кад утврди да је осно-

¹ Др Милисав Чизмовић: Грађанско процесно право, „Универзитетска ријеч“, Титоград, 1984, стр. 135; Проф. др Боривоје Познић: Грађанско процесно право, „Савремена администрација“, Београд, 1982, стр. 269; Др Јоже Јухарт: Цивилно процесно право ФНР Југославије, Љубљана, 1961, стр. 425; Мр Војислав Вукчевић: Могућност и облици стављања предлога пребијања, Правни живот, 8—9/1972, стр. 29, Томислав Ралчић—Витоје Танасковић: Закон о парничном поступку са коментаром, судском праксом и обрасцима, НИП „Књижевне новине“, редакција „Стручна књига“, Београд, 1977, стр. 585 (скраћено Ралчић—Танасковић: ЗПП са коментаром), Врховни суд Југославије, Рев. — 3653/63 од 13. 02. 1964. (Билтен Врховног суда Југославије бр. 12/64), Виши привредни суд у Београду, Пж — 1335/74 од 20. 09. 1974. (Ралчић—Танасковић: ЗПП са коментаром, стр. 586, 587), Савезни суд, Гзс. 17/79, Врховни суд Југославије, Рев. 3652/68 (Милка Јанковић—Живота Јанковић—Храишлав Карамарковић—Драгољуб Петровић: Коментар закона о парничном поступку, „Привредна штампа“, Београд, 1977, стр. 386, 387, скраћено Јанковић и др.: Коментар ЗПП), ВСС Рев. 405/65 (Збирка судских одлука из области грађанског права, Републички завод за јавну управу, Београд, 1972, одлука бр. 1558). Премда се директно не изјашњава, може се закључити да и проф. Чалија стоји на овим позицијама, наводећи да суд доноси делимичну пресуду, између осталог, и у случају ако је поднесена противтужба, а сазрео је за одлучивање било захтев из тужбе или захтев из противтужбе (Проф. др Бранко Чалија: Грађанско процесно право, Сарајево, 1986, стр. 539, 540.).

ван захтев тужбе. Нелогично је, и правно недопуштено, одлучивати прво о противтражбини, а потом о тражбини која треба да се пребије.² Међутим, ако је тужени поднео компензациону противтужбу, онда се може донети делимична пресуда по тужбеном захтеву. У судској пракси има и сасвим супротних ставова тј. да није допуштено доношење делимичне пресуде чак ни у случају када је тужени истакао свој приговор пребијања тражбина у форми противтужбеног захтева.³

*Др Мајтин*⁴ такође сматра да по нашем ЗПП-у није дозвољено доношење делимичне пресуде, када се пребијање у парници остварује приговором. Међутим, он сагледава и одређене негативне последице оваквог решења. Наиме, ако се у случају приговора пребијања не може донети делимична пресуда о утуженој тражбини, а као претпоставка пребијања не тражи се ликвидност противтражбине, онда се туженом пружају неограничене могућности затезања парнице. Тако, нпр., када тужилац поднесе тужбу за исплату дуга, који је доказан на недвосмислен начин, а тужени стави приговор пребијања наводећи, да му тужилац дугује за један дан орања 3.000 дин, за пет дана копања 2.000 дин., за превоз до лекара 1.500 дин. итд., све ситне противтражбине, из разних времена, не само недоказане него и тешко доказљиве. И уместо да тужилац већ на првом рочишту добије за своју доказану тражбину делимичну пресуду мора чекати ко зна колико дуго, док се не спроведе сва сила доказа за сваку поједину ставку, коју је тужени ставио у пребијање и коју сваку треба посебно доказивати.

Др Мајтин је мишљења да се овај проблем може превазићи увођењем института ликвидности за попраживање које се ставља у пребијање. Међутим, он и сам примећује да је ово само излаз из нужде и да му се пре свега може приговорити недоследност. Ликвидност или јесте или није претпоставка пребијања, тј. она не може да важи у случају када се пребијање остварује приговором, а да не важи када се оно остварује противтужбом. Разумљиво је да код противтужбе ликвидност не долази у обзир, јер се може донети пресуда.

Сличног гледишта је и *проф. Трива*.⁵ Он се такође позива на могућност дужника да ставља имагинарне приговоре, а посебно истиче да се не виде разлози за фаворизовање туженог само због тога што је своје компензационо потраживање истакао

² *Тодор Начић*: Одлука о противтражбини, Гласник Адвокатске коморе АПВ, 9/1956, стр. 20.

³ Врховни суд Југославије, Рев. 3652/68 (*Јанковић и др.*: Коментар ЗПП, стр. 387), Врховни суд Србије, Рев. 405/965 (*Ралчић—Танасковић*: ЗПП са коментаром, стр. 586).

⁴ *Др Златко Мајтин*: Пребој (компензација) по бившем ГРПП-у и по ЗПП-у, Одвјетник, Гласило Адвокатске коморе Загреб, 12/1957, стр. 334, 335.

⁵ *Проф. др Синиша Трива*: Грађанско парнично процесно право, V измењено и допуњено издање, „Народне новине“, Загреб, 1983, стр. 464.

у облику приговора, а не у виду самосталног противтужбеног захтева.

Према другом схватању,⁶ које нема упоришта у Закону, могуће је донети делимичну пресуду о тужбеном захтеву и онда кад је тужени у парници приговором истакао своје потраживање ради пребијања. Наше је мишљење да се делимична пресуда не може донети по тужбеном захтеву ако је тужени ставио приговор пребијања док се таква пресуда може донети када је поднета компензациона противтужба, и то из следећих разлога:

1) чл. 329. ЗПП таксативно набраја случајеве у којима се може донети делимична пресуда, а случај када се пребијање остварује приговором, не би се могло подвести под њих ни поред најширег тумачења тог прописа. Поред тога законодавац је тај проблем имао у виду, јер је у бившем ГПП-у од 1929. године у § 487 било изричито предвиђено да се делимична пресуда може донети и када тужени у парници остварује пребијање у облику приговора. Према томе, не може се претпоставити да је законодавац то предвидео када су остали прописи § 487 бившег ГПП углавном преузети у ЗПП, а изостављен је управо тај пропис, који регулише то питање.

2) Према одредби чл. 338. ст. 3. ЗПП изрека пресуде треба да садржи како одлуку о усвајању или одбијању појединих захтева који се тичу главне ствари и споредних тражења и одлуку о постојању или непостојању потраживања истакнутог ради пребијања. Из овог произилази да се, када је у спору истакнут приговор пребијања, истом пресудом којом се одлучује о тужбеном захтеву мора мериторно одлучити и о потраживању истакнутом за пребијање са потраживањем из тужбеног захтева.

⁶ Види код проф. др Синише Триве: исто, стр. 464, ВсХ Рев. 2397/83 од 10. 04. 1984, Преглед судске праксе 25/85, стр. 128, Софија Марушић: Нека питања у вези с компензацијом, Наша законитост 6/66, стр. 493.

ТЕМА „ГЛАСНИКА“: ВЕШТАЧЕЊА У СУДСКИМ ПОСТУПЦИМА

Мирослав Здјелар

ЕКСПЛОЗИЈА ЗНАЊА — БЛАГОДЕТ КОЈА ПРЕТИ

Тема „Вештачења у судским поступцима“ сигурно је једна од најактуелнијих у правосудју, мада је актуелност постигла управо учестаношћу и жестином расправа о својој природи, сврси, значењу, слабостима и снази.

Расправе су очито тему шириле, а питања множиле, јер је утисак да је свака следећа трибина о овом питању дочекивана као премијерна.

Поново исказани глас о потреби за променама у домену вештачења само наизглед се може повезати са тренутном актуелношћу којој је име „судовање у ванредним приликама“.

Проблем вештачења старији је од проблема са којим се сучило југословенско правосудје на темељу кризе друштвених односа, морала, поштења и савесности субјеката свих врста, па и оних који наступају пред судовима.

Наравно, проблем је појачан у условима суперинфлације несигурности и дефлације правне заштите субјеката који заштити очекују првенствено од судова или су пак у свести одржали овај правац размишљања.

Међутим, тема из наслова поенту гради на глобалној оцени да научна сазнања, као најобјективнија сазнања (што је у складу са темељним процесним постулатом — начелом материјалне истине), или немају адекватан третман у примени права или се налазе изван поступака и уопште се не користе. Притом се проблем узајамности у овом тексту посматра првенствено из угла зависности и упућености правне науке на остале науке.

Без претензија да се у овом чланку фундаира оцена о заостајању и непримереном третману научних знања и спознаја у судским поступцима, у прилог овој тези подсетићу на излагање др Борислава Капамаџије, професора Медицинског факултета у Новом Саду у пензији, који је као прилог разговорима организованих у Адвокатској комори Војводине 14. маја

1987. године, поводом објављивања и промоције књиге др Михајла Аћимовића, некадашњег нашег колеге-адвоката *Психологија злочина и суђења*, између осталог, рекао:

„Одувек је било ризикантно залазити у другу струку па ако је то једном Пастеру успело на бриљантан начин, то још не значи да смо сви ми Пастери — а поготову данас када човек ни у својој струци више није у стању да прати све што се збива и да компетентно говори из свих области и »подобласти«, а камоли да улази у друге научне дисциплине.”

„... Ми имамо лекара који су дипломирали и на Правном факултету па ипак правници нису постали и никада ни неће, као што имамо лекара који имају диплому Медицинског факултета у цепу али лекари нису и никада неће ни бити јер се са клиником нису никада ни бавили, већ су одмах ушли у воде администрације или политике.

Старинско, романтично схватање о некаквој мултиплој обдарености доноси нам и доносиће нам не ретко комичне неспоразуме као када, на пример, један судија Врховног суда Југославије на једном савезном скупу „објашњава” присутним психијатрима и психолозима како треба вештачити бол и страх у предметима неимовинске штете. Или када један наш врло угледни правник кривичар у својој књизи о криминологији узме себи право да пише о електрошок терапији па напише такве ствари да то осим зпражања код стручњака може да изазове само тугу и питање није ли можда ипак сувише ризикантно стицати информације и знања о неким стварима — у биоскопу”!?

На темељу оваквих перформанси и запажања, што никако не би смео да буде метод за доношење коначних судова, сматрам да је изван спора закључак да је заостајање у примени науке и научних сазнања у судским поступцима очигледно. Само површна анализа могла би се зауставити на тврдњи да је трећа светска — тзв. технолошка револуција (која је претходила четвртој — информатичкој, која је већ на сцени и сеје страх од незнања, у непрекидној светској трци за информацијама свих врста) уздигла природне науке у односу на друштвене, на глобалном плану.

Цену овог заостајања можда најбоље одређује Фаустова реченица о оној врсти препреке коју је за св. Августина чинило време:

„Оно што не знамо, баш је оно што нам је потребно, а оно што знамо не можемо употребити”.

Али, ова сенгенца упућује (и опомиње) и на други аспект проблема везан за нашу тему, а он се састоји у **ПРОТИВРЕЧНОСТИ** између процесно-правних решења о вештачењу и практичне примене тих решења у пракси. Противречност иде помало и до парадокса, јер је све више предмета у којима је суд користио помоћ вештака у настојању да дође до одлучних чињеница, а истовремено су ти налази и мишљења, са потписом вештака или тима вештака, све мање доступни *критичкој анализи* оних којима су намењени: странкама у спору и судовима.

Другим речима, вештачења су често неразумљива, јер странке нису у стању да провере и анализирају налаз или неке његове делове (нпр. нумеричка вредност 0,7 промила алкохола у крви — како се до ове вредности дошло, којом методом и анализом и применом којих индикатора, на који начин се може проверити у контрадикторном поступку од стране странака и њихових пуномоћника, итд.).

Неофицијелна статистика, уз све резерве које прате статистичке податке и када су службени, казује да је у 85 од 100 мериторно окончаних предмета обављено вештачење и да је суд користио помоћ вештака да би дошао до материјалне истине на коју је применио институт материјалног права.

Осим полемичких питања о овом податку, он нуди и закључак о којем вероватно нема спора: *способност вештака и вештачења треба да се огледа у прилагођавању правила и знања струке потребама судског расправљања.*

Да то није увек тако и да врло често није тако пракса сасвим извесно потврђује, а да вештачење у судским поступцима буде и тема „Округлог стола Гласника“, осим разлога који су иманентни овој проблематици, један од повода јесте и обраћање Организације адвоката Сомбора, Апатина и Оцака Министарству правде Републике Србије (путем Адвокатске коморе Војводине) у којем се указује на конкретне примере противречности између вештачења у процесно правном одређењу и његове примене у пракси.

Тако се у овом обраћању, које је достављено и свим председницима судова на овом подручју, између осталог, наводи да многи судови нису сачинили тзв. „листе сталних судских вештака“ (Општински суд у Сомбору нпр.), па то доводи до продужавања поступка, одлагања рочишта, неадекватног и некавалитетног избора стручњака за поједине области.

Указује се на проблем награде — цене вештачења, јер се поједини стручњаци понашају тако као да је то прилика за прављење бизниса и исказују енормно високе трошковнике за свој рад (које судови не тако ретко у целости, и без стварне анализе утрошеног времена, материјалних трошкова и награде — усвајају).

Исто тако, адвокати Сомбора, Апатина и Оцака сматрају да вештак не може бити лице са најјачим правом у поступку, за кога се увек мора обезбедити новац, јер се питање наплате трошкова решава одлуком о главној ствари — пресудом и потом у извршном поступку (посебан проблем је полагање депозита у условима високе инфлације, када судови и по неколико месеци не донесу решење о вештачењу).

У општинском суду Сомбор, на пример (наводи се у овом обраћању) чека се на налаз вештака пољопривредне струке по годину дана и више, а као вештаци се појављују пољопривредни инспектори СО, који су у парницама за накнаду пољске штете претходно вршили увиђај у својству службеног лица, ради обезбеђивања доказа и утврђивања висине и врсте штете

(Исти је случај и у Општинском суду Шид, у поступцима за накнаду штете од дивљачи).

Само понеки од разлога које је овај уводни текст дотакао захтевао би „комплетну тему“. Због тога је Редакција *Гласника* одлучила да у месецу јуну 1992, наравно уколико догађаји којима се не може управљати нешто не промене, организује у Адвокатској комори Војводине разговор у форми „округлог стола“ на тему **ВЕШТАЧЕЊА У СУДСКИМ ПОСТУПЦИМА**.

И мада ће „домаћини“ овог округлог стола др Никола Воргић и др Александар Маркићевић, уз позиве доставити и тезе за разговор, желимо да овај уводни текст, као и чланак мр Војина Мишића под насловом *Расправљање пред судом о доказној вредности вештачења* (који објављујемо у овом броју), буду позив за припрему и учествовање на скупу свима онима који овај разговор могу учинити богатијим и разноврснијим, а тиме и плоднијим.

Mr Војин Мишић

РАСПРАВЉАЊЕ ПРЕД СУДОМ О ДОКАЗНОЈ ВРЕДНОСТИ ВЕШТАЧЕЊА

I. УВОД

Веома је велик значај вештачења у садашњим судским поступцима (парничном и кривичном), јер се вештачење као доказ о одлучним чињеницама појављује скоро у сваком мериторно решеном предмету. Није познато да је код нас спроведено истраживање у коме обиму вештачење учествује у процесној грађи судских поступака. Писац је извршио у границама својих могућности непотпуно истраживање о раширености вештачења чији се резултати морају узети са великим резервама. Ово истраживање је дало резултат да је у 87 од 100 мериторно решених судских предмета било најмање једно вештачење, али су нађени и такви предмети у којима је било више различитих врста вештачења (на пример: вештачење из саобраћаја и вештачење из психијатрије). Све ово наводи на закључак, који се мора са резервом прихватити, да се број мериторно решених судских предмета поклапа са бројем вештачења која су извршена у њима. Искуство сваког правника практичара потврђује наведену констатацију о великој раширености вештачења у судским поступцима.

Ради потпуности излагања, потребно је изнети запажање да је број вештачења у мериторно завршеним предметима пре неколико деценија био знатно мањи и да се он постепено повећава, што указује на тренд повећања броја судских вештачења.

За сада је тешко одговорити на питање шта је узрок повећаном тренду вештачења у судским поступцима. Несумњиво је, да је један од узрока развој науке који суду омогућава лакше утврђивање спорних одлучних чињеница. На ово се надовезује уочена појава да су све компликованији индивидуални социјални односи који су предмет судских поступака, односно да се без примене науке не могу утврдити одлучне чињенице

које су делови тих односа. Као узрок може се навести све мање веровање изказима сведока због чега се судска пракса све више оријентисе на вештачење као сигурнији доказ.

Са сигурношћу се може рећи да промене у материјалном праву нису утицале на повећање вештачења. За ово као аргумент може послужити класично грађанско право. У садашњим судским поступцима користи се вештачење за утврђивање чињеничног стања на које се примењује класично грађанско право које је настало у време када судски поступци нису познавали вештачење.

За вештачење се може тврдити да је оно производ овога века и да наше процесно законодавство није у потпуности регулисало овај институт услед чега вештачење у судским поступцима нашег времена ствара многе проблеме.

II. ПРОБЛЕМИ РАСПРАВЉАЊА О ВЕШТАЧЕЊУ

У законима о судским поступцима (ЗПП и ЗКП), странкама, њиховим законским заступницима, пуномоћницима и браниоцима омогућено је да пред судом расправљају о вештачењу. Оваквом процесно правном решењу не могу се ставити примедбе. Са фактичне стране ово процесно правно решење је непотпуно и представља празну процесно правну форму која не допушта странкама да непосредно расправљају о стручној вредности вештачења. Остаје да се размотри од куда потиче ова противуречност између процесно правних решења о вештачењу и практичне примене тих решења.

Вештак је лице које није присуствовало догађају који је предмет суђења и зато он нема непосредних сазнања о њему, већ његова сазнања потичу од трагова које је оставио догађај. На основу трагова, вештак применом знања из своје струке реконструисае делове догађаја који представљају одлучне чињенице.

За утврђивање одлучних чињеница вештаку је потребно стручно знање што нико не оспорава, али је и странкама потребно стручно знање за расправљање о вештачењу, о чему се у процесном законодавству не води рачуна. Ово је суштински недостатак процесно правних решења о вештачењу.

Странке, и поред тога што немају стручно знање за расправљање о вештачењу, расправљају о вештачењу на два начина.

Један од начина расправљања о вештачењу је да странке тврде да вештачење није у складу са неспорним чињеницама, записником о увиђају, изказима сведока или садржином исправа. Расправљање на овај начин о вештачењу своди се на преиспитивање доказа који су у супротности са вештачењем, али се при том директно не расправља о стручној вредности вештачења од које зависи његова доказна снага.

Други начин расправљања о вештачењу је недовољно директно оспоравање стручне вредности вештачења. Странке се

за ово припремају тако што консултују стручњаке о стручним питањима конкретnog вештачења. Непосредно расправљање пред судом о вештачењу се састоји у тражењу одговора од вештака на стручна питања која су странкама саставили стручњаци и у изношењу мишљења консултованих стручњака о недостацима вештачења. Код овога начина расправљања однос стручних снага је на штету странака, услед чега стручна страна вештачења остаје недовољно расправљена.

Потпуности ради, потребно је изнети да странке комбинују оба начина расправљања о вештачењу, али ова комбинација не даје неке нарочите резултате, јер и она пати од истих недостатака од којих пати сваки од начина расправљања о вештачењу.

III. РЕЗУЛТАТИ РАСПРАВЉАЊА О ВЕШТАЧЕЊУ

Сваки од начина расправљања о вештачењу, или у комбинацији један са другим могу остати без резултата, или резултирати поновним вештачењем са istim вештаком (тзв. допунско вештачење) или новим вештачењем са другим вештаком (тзв. надвештачење).

Допунско вештачење је исправљање од стране истог вештака његовог ранијег вештачења, тако да раније вештачење заједно са допунским вештачењем представља једну целину, због чега допунско вештачење није од интереса за даље разматрање.

Надвештачење може да потврди раније вештачење, или да га делимично или потпуно измени. У случају да се надвештачење не слаже са ранијим вештачењем, суд пред собом има два вештачења, која се у битном разликују између себе у вези са одлучним чињеницама. Суд је у овој ситуацији обавезан да усагласи оба вештачења тако да добије заједничко мишљење оба вештака о одлучним чињеницама. Усаглашавање вештачења је најобичнија погодба између вештака у којој се оперише стручним појмовима и терминима и оно представља компилацију стручних знања примењених у вештачењима. Странке нису у могућности за време усаглашавања вештачења да расправљају са вештацима, зато што немају довољног стручног знања, услед чега усаглашавање протиче без активног стручног учешћа странака.

Сасвим је другачија ситуација када вештаци не могу да усагласе своја вештачења, судови у овим ситуацијама одређују супер вештачење, а то значи вештачење о вештачењима. Супер вештачење се критички осврће на оба ранија вештачења и изјашњава се о одлучним чињеницама, али то није довољно да суд прихвати супер вештачење, већ суд мора да настоји да усагласи сва три вештачења. Уколико не дође до усаглашавања, суд може да нареди и наредно вештачење које по правилу не расчишћава проблем одлучних чињеница, већ га само још више компликује. Неуспех усаглашавања вештачења значи да

се спорне одлучне чињенице не могу утврдити вештачењем и ствара обавезу суда да оцени сва неусаглашена вештачења и да се изјасни о одлучним чињеницама. У овој ситуацији суд не може на себе да узме улогу вештака и да применом стручних знања утврди одлучне чињенице, већ је овлашћен да се на основу слободне оцене доказног материјала изјасни о чињеницама које су биле предмет вештачења.

Сам по себи се намеће закључак да је у садашњем судском поступку неопходна примена стручног знања без обзира колико се пута вештачило и колико се расправљало о вештачењима, зато што правила судских поступака странкама не пружају могућност директног стручног расправљања о одлучним чињеницама које су предмет вештачења.

IV. ПОБИЈАЊЕ ВЕШТАЧЕЊА У ПОСТУПЦИМА ПРАВНИХ ЛЕКОВА

Странка која није задовољна са првостепеном одлуком може побијати одлучне чињенице утврђене вештачењем. Ово странке чине тако што наводе да су чињенице утврђене на основу вештачења у супротности са садржином других доказа, или уз жалбу прилажу „приватно вештачење“ из кога произилази да су на основу вештачења погрешно утврђене одлучне чињенице, или чине и једно и друго.

Жалбени суд је једино у могућности да непосредно испита жалбене разлоге у којима се истиче да вештачење није у складу са садржином осталих доказа, или да вештачењем није обухваћени сви нађени трагови, или да су вештачењем обухваћени трагови који не потичу од догађаја који је предмет суђења.

Напротив, жалбени суд, зато што не располаже стручним знањем, не може да непосредно испита жалбене разлоге у којима се износи да је вештак погрешно применио своје стручно знање. У овој ситуацији, жалбени суд се на различите начине довија да избегне директан одговор на жалбене разлоге, да је у вештачењу неправилно примењено стручно знање. Све ово указује да се у жалбеном поступку не испитује примена стручних знања која је основ доказне вредности вештачења.

Читава ова проблематика се најбоље може сагледати у понављању поступка због нових доказа који оспоравају чињенице утврђене вештачењем. Судови су заузели становиште да „приватна“ вештачења, приложена уз захтев за понављање поступка, не представљају нови доказ, са образложењем да је вештачење процесна радња суда за чије је извођење искључиво надлежан суд. Овом становишту се не може озбиљно приговорити са формално правног гледишта, али је његов практични значај у томе да се у понављању поступка не могу побијати чињенице утврђене вештачењем. Практична последица наведеног становишта је најблаже речено катастрофална, због чега је потребно извршити анализу вештачења.

Свако вештачење се састоји из три дела, а то су: *налаз*, *оцена* и *мишљење* (без обзира што се у правилима судских поступака помињу само налаз и мишљење).

Вештак у налазу описује трагове које је он прикупио, или које је прикупио суд, или које су прикупиле странке, то значи да су конкретни трагови полазна основа сваког вештачења. У оцени вештак примењује своја стручна знања на прикупљене трагове, док је мишљење силогистички закључак о одлучним чињеницама добијен применом стручног знања (горња премиса) на трагове (доња премиса). Предмет оспоравања је мишљење вештака о одлучним чињеницама, али је оно по својој природи производ добијен применом стручног знања на трагове, услед чега се мишљење о одлучним чињеницама не може директно побијати. Директно се могу побијати само налаз и оцена вештака. Налаз се побија тако што се износи да вештачењем нису обухваћени сви трагови, или да вештачењем обухваћени трагови не потичу од догађаја који је предмет суђења. Оцена вештака се при неизмењеном стању трагова побија тако што се износи да је вештак погрешно применио стручно знање приликом обраде трагова или да постоје нова научна сазнања која се могу применити у обради трагова. Побијање налаза и оцене је од значаја ако указује на повољније (друкачије) мишљење о одлучним чињеницама.

Из овога произилази да су нов доказ за понављање поступка нове околности из којих непосредно произилази да су налаз или оцена погрешно или непотпуно обрађени у вештачењу и да то битно утиче на промену мишљења о одлучним чињеницама.

На основу изнетог, може се закључити да постоји *императив* измене процесних решења о вештачењу у правцу омогућавања странкама директног расправљања о стручној вредности вештачења, јер она представља његову доказну вредност.

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Светозар Добросављевић
адвокат у Новом Саду

ЗАКОНСКА ЗАТЕЗНА КАМАТА И РЕВАЛОРИЗАЦИЈА

По ко зна који пут законодавац, а и судска пракса касне за економским (не)приликама, нарочито галопирајућом хиперинфлацијом.

Последње измене законске затезне камате (01. 02. 1992) које су утврдиле каматну стопу на месечном нивоу од 6%, а годишњем од 72% нису ни минимално допринеле у заштити повериоцевог потраживања, напротив стимулишу дужнике да не испуњавају своје обавезе и свесно улазе у судске спорове чија им дужина, уз строго поштовање законске процедуре, гарантује апсолутни успех, а повериоцу ненадокнадив материјални губитак. Законски прописи који се и даље круто држе принципа монетарног номинализма и не дозвољавају утоварање тзв. „житне клаузуле“ која би омогућила очување супстанце вредности, очигледно да су писани у времену које се битно разликује од данашњег тренутка и апсолутно су непримерени. Република Србија, која заокружава властити правни систем за сада, по нашем сазнању нема у плану да интервенише у области облигационих односа, а савезни органи то очигледно нису у могућности.

При евидентној месечној инфлацији за месец фебруар 1992. године од 48% и програмираној на нивоу 1992. године по некима од 38.000,00% па све до 72.000% чини ову ситуацију потпуно апсурдном и све алармантнијом.

Стога сматрамо да судови што пре морају заузети одређене заједничке правне ставове на принципима начела: равноправности учесника у облигационим односима, савесности и поштења, забране злоупотребе права, једнаке вредности давања, дужности испуњења обавезе... итд. (чл. 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18. ЗОО).

У противном ће судска одлука представљати обичну декларацију а судови потпуно изгубити своју основну функцију,

заштиту права и интереса грађана. Наравно да би то водило губитку сваког ауторитета суда, а изгубљено поверење поверилаца би их натерало да траже друге, често ванинституционалне и противправне путеве за заштиту својих интереса, што би водило потпуном разбијању правног система и правном хаосу који нам сигурно, а нарочито у овом моменту, не треба.

Барем приближно решење овог проблема, до интервенције законодавца, видимо у ставу суда да у имовинскоправним спорovima досуђује повериоцима пуни ревалоризовани износ потраживања који би се израчунао и кориговао званично утврђеним процентом инфлације и то у моменту испуњења обавезе, а на овај износ би се досуђивале уговорене или затезне камате.

Подсетићемо на једну од дефиниција камата која под каматама подразумева накнаду за коришћење одређене количине туђих замењивих ствари која се даје у стварима исте врсте. Износ ове накнаде се одмерава према висини главнице и трајању њеног коришћења. Камате се често називају и цивилним или грађанским плодовима. Камата се досуђује само ако је то уговорено или одређено законом (конвенционална и легална камата).

Дакле, по својој суштини тзв. ревалоризационе камате нису камате у правноекономском смислу већ само начин за осигурање супстанце вредности на коју обавезно треба досуђити уговорену или затезну камату.

Инертност судова у овој проблематици директно подстиче и убрзава привредни колапс (стотине хиљада нерешених привредних спорова само у Војводини), а грађане било директно било индиректно доводи до осиромашења.

У ситуацији када држава драстично повећава таксе (које наплаћује одмах) није занемарљиво ни питање надокнаде трошкова поступка и оно би требало да ужива идентичан третман као и предмет основног захтева који расправља суд.

Мр Војин Мишић

ПОРЕЗ НА ПРОМЕТ УСЛУГА И АДВОКАТУРА

I. УВОД

Постоје два супротна мишљења о томе да ли су адвокати у обавези да плаћају порез на промет услуга, или они то нису. Становиште пореских органа је да су адвокати обвезници овога пореза, док је становиште адвоката да они нису обвезници. Ни за једно од ових становишта не могу се у одредбама Закона о порезу на промет (Сл. гласник РС бр. 78/91 — у даљем тексту: Закон) наћи непосредни одговори, а то упућује да се разрешење мора тражити у тумачењу Законских одредби о порезу на промет услуга.

Према Закону о адвокатури и служби пружања правне помоћи (Сл. лист САНВ бр. 18/76 и др.) адвокатима припада награда за пружање правне помоћи и накнада трошкова у вези са пружањем правне помоћи. Спорно је да ли награда и накнада трошкова представљају пореску основицу из чл. 23 ст. 1 Закона, или оне то не представљају, односно, да ли појам „услуге“ из чл. 2 ст. 2 Закона обухвата делатност пружања правне помоћи дефинисане у чл. 2 Закона о адвокатури и служби пружања правне помоћи.

II. ШИРЕ ТУМАЧЕЊЕ ПРАВНОГ ПОЈМА „УСЛУГА“

„Под услугама... подразумевају се сви послови и радње које нису промет производа“ (чл. 20 ст. 2 Закона). Ово је позитивно-негативна дефиниција „услуге“, што значи да она одређује шта се подразумева под „услугом“ (послови и радње) и шта се не подразумева под „услугом“ (послови и радње које су промет производа). Логички гледано „послови“ и „радње“ су заједнички елементи законских појмова „услуге“ и „промета производа“. Све ово указује на неодређеност законског појма „услуга“, јер није јасно шта он обухвата што чини тешкоће

у његовом тумачењу и практичној примени. Иста ова тешкоћа постоји у тумачењу законских појмова „послови” и „радње”, јер предмет „посла” је резултат рада, док је предмет „радње” сам рад, а то ће рећи да је „услуга” рад. Ово потврђује да је појам „услуге” неодређен (празан) појам и да он може да обухвати све и свашта. Једино је јасно, да појам „услуге” не обухвата оно што није рад, а то ипак нешто значи!

Напред наведено представља суштину аргуменације да се порез на промет услуга плаћа за пружање правне помоћи.

III. УЖЕ ТУМАЧЕЊЕ ПОЈМА „УСЛУГА”

Изнето указује да је потребно одредити уже значење појма „услуга” које одговара духу Закона. Ово се може учинити само ако се одреди садржина његових елемената „послови” и „радње”. У основи појмова „посла” и „радње” лежи рад под којим се подразумева остваривање спољне промене, дакле настајање нечег новог са изменом или без измене постојећег, а то је ужи појам „услуге” који означава материјалну промену остварену радом. Делатност пружања правне помоћи не производи ново, већ учествује у успостављању нечег што је постојало или у задржавању садашњег стања, услед чега она нема карактер рада, односно „услуге”.

Делатност пружања правне помоћи је у најужој вези са повредама субјективних права, односно, са догађајима из прошлости. Странка се обраћа адвокату ради пружања правне помоћи због тога што је повређено њено субјективно право, односно тражи успоставу ранијег стања, док се супротна странка обраћа адвокату са захтевом за пружање правне помоћи ради доказивања да она није повредила субјективно право противне странке, односно тражи задржавање садашњег стања. То значи, да пружање правне помоћи не ствара нову економску или било коју другу вредност што је суштина појма рада тј. „услуге”, већ пружање правне помоћи учествује у успостављању ранијег стања или у одржавању постојећег стања.

Ово схватање има упориште у чл. 21 тач. 8 и тач. 10 Закона где је прописано да се на услуге из области културе, образовања, и просвете, као и на услуге које врше верске организације не плаћа порез на промет услуга. Суштина овог пореског ослобођења је да су у питању делатности које не стварају нове економске вредности, већ чији је предмет деловања комуникација са постојећим културним и духовним вредностима, што је истоветно са пружањем правне помоћи чији је предмет комуницирање са правним схватањима тј. са културним и духовним вредностима. Ова аналогија указује да се под „уslugом” из чл. 20 Закона не подразумева пружање правне помоћи, односно, да адвокати нису обвезници пореза на промет услуга.

Исправности изнетог потврђује пракса. Кућа која је била предмет парнице због пружања правне помоћи у парници није за износ награде и трошкова заступања постала вреднија, исто

тако, ко је добио парницу на исплату новчаног износа није остварио већи износ главнице због награде и трошкова заступања од оног износа главнице који му је припадао по закону, или окривљени који је осуђен или ослобођен од оптужбе због награде адвокату за своју одбрану није променио вредност своје личности. Овакви аргументи се могу наводити у недоглед, јер се налазе у сваком судском и управном предмету.

Други аргумент да адвокати нису обвезници пореза на промет услуга је одредба чл. 23 ст. 2 Закона по којој порез на промет услуга није садржан у пореској основици (напрази за заступање, и трошковима заступања), него пада на терет корисника услуге тј. странке. Повезујући ову одредбу са одредбама државних поступака (парнични, кривични и управни) о процесним трошковима и са одредбама закона о судским и административним таксама, произилази, да странка плаћа држави таксу за пружање правне заштите, да, поред тога, плаћа порез на промет услуга за пружање правне помоћи, и коначно, када странка успе у поступку нема право на накнаду плаћеног пореза на промет услуга, зато што само основица овога пореза (награда и трошкови), према процесним законима улази у проценов поступка. Тумачење Закона да су адвокати порески обвезници пореза на промет услуга је у директној супротности са процесним законима и оно је на штету странака које су успеле у поступку.

У вези са изнетим још је драстичнији случај обавезне одбране у кривичном поступку (чл. 70 ЗКП), јер процесне одредбе обавезују окривљеног да узме браниоца, дакле, да користи пружање правне помоћи. У овој обавези је садржана и обавеза плаћања пореза на промет услуга, услед чега становиште да су адвокати обвезници пореза на промет услуга претвара процесни закон (Закон о кривичном поступку) у порески закон.

Надаље, ако окривљени нема средстава за обавезну одбрану, суд му поставља браниоца по службеној дужности и браниоцу напразу за одбрану исплаћује из буџетских средстава. Браниоцу, дакле припада само пореска основица пореза на промет услуга (напразу за одбрану), па остаје питање ко плаћа порез на промет услуга, држава, адвокат или нико?

Шире тумачење по коме су адвокати обвезници пореза на промет услуга је неприхватљиво из правних и стварних разлога, док уже тумачење да они нису обвезници тога пореза је у складу са самим Законом, процесним законима, и правним стањем процесне стварности.

Мр Радомир Стојичић: „ОДГОВОРНОСТ ИЗВОБАЧА ГРАБЕВИНСКИХ РАДОВА ЗА ШТЕТУ КОЈА ЈЕ НАСТАЛА НЕИЗВРШАВАЊЕМ УГОВОРА О ГРАБЕЊУ”

Издавач: „Службени лист СР БиХ”, Сарајево, 1991, стр. 190

У години оскудној издањима из области права, радује излазак из штампе монографије мр Радомира Стојичића, пуковника, председника Војног суда у Сарајеву, под насловом *Одговорност извођача грабевинских радова за штету која је настала неизвршавањем уговора о грабењу*. Монографија је изашла у издању НИУ „Службени лист СР БиХ” из Сарајева. Монографија садржи 190 страница, тврдог повеза. Састоји се од увода, девет глава, закључка, сажетка на енглеском језику, те пописа литературе и садржаја.

У уводу аутор је указао на значај уговора о грабењу и бројних правних односа који се, његовим заснивањем, успостављају између извођача и наручиоца.

У Глави I одређен је појам и правна природа уговора о грабењу. Аутор правилно разграничава уговор у дјелу, од уговора о грабењу, који је из њега настао. Веза између ових уговора није прекинута, пошто се поједина правила уговора о дјелу примењују и на уговор о грабењу (тако се нпр. на одговорност за недостатке грабевине примјењују и одговарајуће одредбе уговора о дјелу — члан 641. у вези са члановима 614. до 621. Закона о облигационим односима — 300).

Поред битних карактеристика основног уговора о грабењу, истакнута су и његова специфична обиљежја. Тако се уговором о грабењу „кључ у руке” извођач према наручиоцу самостално обавезује да изврши све радове потребне за изградњу и употребу одређеног цјеловитог објекта, тако да извођач преузима пуну одговорност за изградњу комплетног објекта.

Посебна врста уговора о грабењу, који није регулисан одредбама 300, регулисан је републичким и покрајинским законима који регулишу изградњу инвестиционих објеката.

Глава II посвећена је обавезама извођача у уговору о грабењу. Основна обавеза извођача је да, према одређеном про-

јекту, сапрази одређену грађевину. Приказана су контраверзна схватања у страниј и нашој правној литератури и законодавству о појму „изградње грађевине“. Након анализе рјешења позитивног права (ЗОО, Посебних узанси о грађењу, републичких закона о изградњи инвестиционих објеката и закона о просторном уређењу) закључује да се под појмом грађевинског објекта (грађевине) сматра сваки објекат који се може градити само под условима утврђеним од стране органа надлежног за давање одобрења за грађење, који сам за себе или у дијелу, чини економско-техничку цјелину која се може самостално користити. Извођач је обавезан да одређену грађевину сапрази према одређеном пројекту и правилима струке. Стога је аутор оправдано потпуније изложио проучавање инвестиционо-техничке документације, права и обавезе уговорних страна у погледу измјене документације од стране извођача и случајеве када он одступи од пројекта приликом извођења радова. Извођач је дужан да благовремено и детаљно проучи техничку документацију на основу које се изводе уговорени радови и да од наручиоца благовремено затражи објашњење о недовољно јасним детаљима, али нема право мијењати техничку документацију.

Поред обавезе да грађевину сапрази у складу са пројектом, извођач је дужан да поштује важећа техничка правила и стандарде, а као стручњак мора водити рачуна да радови буду у складу са правилима науке о грађевинарству.

Правило да се уговор извршава онако како гласи важи и у извршењу уговора о грађењу. Стога је за свако одступање од пројекта грађења, односно уговорених радова, неопходна писмена сагласност наручиоца.

Због природе грађевинских радова ово правило трпи изузетке. У случајевима када је нужно извести радове због осигурања стабилности објекта и спрјечавања настанка штете, изазване неочекиваном природом земљишта, неочекиваном појавом воде или другим ванредним и неочекиваним догађајима. Такве непредвиђене радове извођач може извести и без претходне сагласности наручиоца ако због њихове хитности није био у могућности да прибави ту сагласност. Бројне обавезе које настају извођењем непредвиђених радова аутор анализира указујући на рјешења ЗОО, Посебних узанси о грађењу, судске праксе и теорије.

Извођач радова је стручњак за извођење грађевинских радова. Грађевина се чврсто спаја са земљиштем, са њиме чини цјелину и релативно дуже траје у времену као ствар. Стога је разумљиво што је законодавац посебно регулисао претпоставке за одговорност извођача радова.

Питања одговорности извођача за вријеме извођења радова детаљно су изложена у III Глави и груписана на одговорност извођача за земљиште, за квалитет материјала и на начин извођења радова.

Глава IV третира важније проблеме одговорности извођача за извршење радова у року. Аутор указује на различита становишта закона, судске праксе и правне литературе у одговору

на питање да ли је рок битан елеменат уговора. Закључује да је, према одредбама члана 630. ЗОО, рок у уговору о грађењу битан елеменат уговора. Већу пажњу аутор оправдано задржава на року за отпочињање и завршавање радова без обзира да ли је рок одређен прецизно или општом формулацијом (у Посебној узанси о грађењу број 38. став 1), као и продужењу рокова за изградњу.

У не малом броју случајева долази до задоцњења у испуњењу уговора или до неиспуњења уговора. Повјерилац из уговора о грађењу може, тужбом поднесеном суду, захтијевати извршење уговора и накнаду штете. Такав начин, међутим, није ефикасан па се уговорачи могу споразумјети да обезбједе уредно извршење уговора. Обезбјеђење уредног извршења уговора је предмет излагања Главе V. С обзиром да је уговорна казна распрострањено лично средство обезбјеђења испуњења уговора о грађењу, аутор анализира све важније односе који настају уговарањем тог средства обезбјеђења, према позитивним прописима, при чему није изостао ни поглед на рјешења у упоредном праву, правној литератури и судској пракси. Посебно анализира однос уговорне казне и накнаде штете истичући да повјерилац има право захтијевати уговорну казну и кад њен износ премашује висину штете коју је претрпио, као и кад није претрпио никакву штету. Међутим, ако је штета коју је претрпио већа од износа уговорне казне повјерилац стиче право да захтијева разлику до потпуне накнаде штете.

Бројни правни односи између извођача и наручиоца настају техничким пријемом и преузимањем објекта што је предмет анализе Главе VI. Једна од обавеза наручиоца из уговора о грађењу је да прегледа завршени објекат (став 1. члан 614. ЗОО и Посебна узанса о грађењу број 110). Наручилац је тада у могућности да о нађеним видљивим недостацима обавијести извођача. Наручилац се може, међутим, и након прегледа и пријема објекта позвати и на недостатак који се није могао открити обичним прегледом (скривени недостатак). Републички прописи о просторном уређењу прописују обавезни технички пријем изграђених објеката, што аутор оправдано излаже у овом дијелу рада уз посебан осврт на привремено, дјелимично и прелатно преузимање објекта.

Глава VII рада посвећена је одговорности извођача која настаје послје предаје објекта, а расправља о одговорности извођача за стабилност, сигурност и солидност грађевине и гаранцију извођача грађевинских радова.

Неиспуњењем обавезе из уговора о грађењу извођач може проузроковати штету наручиоцу. Стога аутор оправдано, у Глави VIII, разматра бројна питања накнаде штете проузроковане неизвршењем (неиспуњењем) уговора.

Ослобођење, ограничење и искључење одговорности извођача радова због повреде уговорних обавеза је предмет расправљања Главе IX.

Поред тога рад садржи закључак, сажетак на енглеском језику, попис литературе и садржај.

Према томе, аутор је анализирао сва важнија питања одговорности извођача грађевинских радова за штету проузроковану неизвршењем обавезе из уговора о грађењу.

Једна од манифестација неповратног успона људске цивилизације је изградња небројених објеката не само у градовима и метрополама, који прерастају у мегалополисе, него чак и у забаченим селима. Број становника се незадрживо повећава, па због тога и потреба за све већом изградњом кућа, станова, фабрика, саобраћајница и др. Изазов за правну науку и праксу је да одговарајућим теоријским и законским институцијама адекватно регулише односе који настају таквом градњом.

Значајан инструмент, којим се регулишу односи између извођача радова и наручиоца, је уговор о грађењу, који између њих ствара узајамне обавезе.

Нарочито су сложене обавезе извођача грађевинских радова које настају проузроковањем штете наручиоцу због неизвршења обавеза из уговора о грађењу, што је главни задатак ове монографије. И поред тога аутор је успјешно изложио и разјаснио мноштво односа који настају неизвршењем обавеза из уговора о грађењу, првенствено према рјешењима усвојеним у позитивном праву и судској пракси. Богата правна литература (наша и страна), коју је аутор консултовао, и законска рјешења у упоредном праву омогућила су му да критички испита рјешења позитивног права и предложи низ примјеренијих рјешења.

Овом књигом мр Радомир Стојичић освјетљава мноштво сложених односа који настају неизвршењем обавеза извођача грађевинских радова из уговора о грађењу. Стога се са правом може констатовати да ће ово вриједно научно дјело сигурно наћи пут до читаоца. Иначе, рецензенти књиге су проф. др Јелена Вилтус (која је написала и предговор) и др Илија Бабић.

Здравко М. Петровић
судија Војног суда у Сарајеву

ПРАВНА ПРАКСА

КРИВИЧНО ПРАВО

НЕЗНАТНА ДРУШТВЕНА ОПАСНОСТ

(Чл. 8. ст. 2. КЗ СФРЈ)

Мала вредност одузете ствари не значи да је дело малог значаја

Из образложења:

Решењем судије појединца првостепеног суда одбачен је оптужни предлог јавног тужиоца против окривљеног због кривичног дела ситног дела крађе из члана 173. став 1. КЗС којим се окривљеном ставља на терет да је одузео 1989. године из књижаре књигу чија је вредност сада 4,42 динара.

Основано се жалбом јавног тужиоца првостепено решење побија, јер првостепени суд није могао оптужни предлог јавног тужиоца одбацивати на основу одредбе чл. 438. ст. 1. у вези чл. 270. ст. 1. ЗКП у вези чл. 8. ст. 2. КЗ СФРЈ.

Ово стога што је на основу ових одредби, према тексту наведеног образложења одбачај заснован на закључку да је утврђена вредност очигледно малог значаја, иако се према законском тексту одредбе члана 8. став 2. КЗЈ код процене незнатне друштвене опасности, као први и кључни услов за овакву процену узима мали значај дела, а не мали значај вредности. Мали значај вредности једино може послужити као услов за утврђивање другог од предвиђених услова — незнатности или одсутности штетних последица дела.

Како о овом другом услову у образложењу одређених разлога и нема, побијано решење је укинито.

(Решење Окружног суда у Београду Кж. 2311/91 од 23. X 1991 и решење Другог општинског суда у Београду К. бр. 2275/89 од 29. XII 1990).

НАПОМЕНА: Види пресуду Врховног суда Републике Црне Горе Кзз. 6/91 од 24. IX 1991. „Судска пракса“, бр. 2/92 — стр. 23.

НЕДОЗВОЉЕНО ДРЖАЊЕ ОРУЖЈА И РАСПРСКАВАЈУБИХ МАТЕРИЈАЛА

(Чл. 229. КЗ Србије)

Као већа количина муниције сматра се 400 метака за револвер.

Из образложења:

По налажењу другостепеног суда 400 метака за револвер калибра 38 специјал, који је окривљени набавио неовлашћено и од те количине 100 метака неовлашћено продао, представља већу количину муниције у смислу става 2. члана 229. КЗ Србије.

(Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 3001/91 од 20. XII 1991. и пресуда Првог општинског суда у Београду К. бр. 770/91 од 9. VII 1991).

ПОВРЕДА ОРЕДАБА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

(Чл. 364. ст. 1 тач. 10 ЗКП)

Ако се окривљеном изрекне новчана казна после укидања раније

пресуде по изјављеној жалби само од стране окривљеног, чини се битна повреда одредаба кривичног поступка ако је окривљеном раније била изречена условна осуда.

Поводом жалбе окривљеног другостепени суд је у смислу одредбе чл. 379 ЗКП изменио одлуку првостепеног суда о изреченој казни окривљеном, па је нашао, да је првостепени суд изрицањем новчане казне после укидања раније пресуде по изјављеној жалби само од стране окривљеног, учинио битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка 10. ЗКП.

Ово стога што је по раније укинутој пресуди за исто кривично дело окривљеном била изречена условна осуда, услед чега је побједеном пресудом на штету окривљеног и учињена повреда начела забране *reformatio in peius* из чл. 378 ЗКП.

(Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2193/91 од 4. IX 1991. и пресуда Петог општинског суда у Београду К. 38/91 од 29. IV 1991).

БИТНЕ ПОВРЕДЕ ОДРЕДАБА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА (Чл. 388. ст. 1. ЗКП)

Почињене су битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 364 став 2 у вези члана 347. став 2. ЗКП, тиме што се у пресуди констатује да је у својству свједока саслушан оштећени, при чему се не даје садржај његовог исказа нити се даје оцјена истог исказа.

Пресуда нема разлога о одлучивању чињеницама, када суд изводи закључак да је оптужени поступио са директним умишљајем, и да је мотив извршења дјела лакомисленост оптуженог, као и када приликом одлучивања о кривичној санкцији није узео у обзир став оштећеног према кривичном прогону оптуженог, о којим чињеницама нијесу дати никакви разлози, чиме су почињене битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка 11. ЗКП.

Не дајући разлоге због којих није прихваћено становиште изнијето у жалби и одговору на жалбу оптуженог констатацијом да друштвена опасност дјела и учиниоца не оправдава изрицање условне осуде, не дајући оцјене о околностима и разлозима који су од значаја за измјену кривичне санкције, другостепени суд је починио битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка 11. у вези члана 388. став 1. ЗКП.

Пресудом Основног суда оптужени је оглашен кривим због кривичног дјела тешке тјелесне повреде из члана 45. став 1. КЗ РСГ, за које дјело му је суд изрекао условну осуду.

Виши суд као другостепени суд одлучујући по жалбама оптуженог и јавног тужиоца, усвојио је жалбу јавног тужиоца тако што је првостепену пресуду преиначио у погледу одлуке о кривичној санкцији и окривљеном изрекао казну затвора у трајању од шест (6) мјесеци, док је жалба оптуженог одбијена као неоснована.

Одлучујући о захтјеву за заштиту законитости Јавног тужилаштва Републике Црне Горе, Врховни суд Републике Црне Горе, уважио је исти захтјев, укинуо првостепену и другостепену пресуду и предмет вратио првостепеном суду на поновно суђење.

Из образложења:

„На главном претресу првостепени суд је извео доказ, саслушањем оштећеног у својству свједока. Између осталог оштећени је изјавио да је оптужени у намјери да спрјечи конфликт и физички обрачуна између њега — оштећеног и свједока С. С. стао између њих, да би га оштећени у два маха одгурнуо у страну, па га је оптужени тек тада, ударио главом у лице, првостепени суд је пропустио да опијени исказ оштећеног, од које оцјене зависи правилна оцјена исказа оптуженог и свих саслушаних свједока, а тиме и правилно одлучивање о постојању дјела, кривици оптуженог, облика виности, а обзиром на став оштећеног према кривичном прогону оптуженог и одлучи о казни.

Према изложеном првостепени суд је наведеним поступањем поцинио битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. став 2. у вези члана 347. став 2. ЗКП, јер је та повреда могла бити од утицаја на законито пресуђење.

Даље, у побјаној пресуди првостепени суд није навео разлоге о одлучним чињеницама. Наиме, првостепени суд, налазећи да је оптужени извршио одређено кривично дјело закључује да је при извршењу дјела поступио са директним умишљајем. Изузев навођења врсте умишљаја првостепени суд је пропустио да у пресуди наведе разлоге о утврђењу ове чињенице. У пресуди нијесу дати разлози о постојању и елементима свијести и елементи воље код оптуженог при извршењу кривичног дјела у питању.

Ни у односу на утврђени мотив код извршења дјела — лакомислености учиниоца дјела у пресуди нијесу дати никакви разлози. С обзиром на околности, које су претходиле извршењу дјела, те околности под којима је дјело извршено, суд је био дужан, када се упустио у изналагање мотива, да у пресуди наведе убједљивије разлоге о постојању мотива за извршено дјело, а посебно оног који је постојао у датом случају.

Код присуства наведених пропусти првостепеног суда, а при том имајући у виду да приликом одлучивања о кривичној санкцији, суд није узео у обзир став оштећеног према кривичном прогону окривљеног, овај суд је стао на становиште да је првостепени суд тиме учинио битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка II ЗКП.

Другостепени суд у својој пресуди не поступа у складу са одредбом члана 388. став 1 ЗКП. Тако у пресуди осим формулације да „нема повреда и да су дати разлози о одлучним чињеницама“, није дао разлоге, због којих није прихватио чињенично и правно становиште оптуженог, као жалиоца изнесено у жалби и у одговору на жалбу. Стога се да закључити да другостепени суд није ни цијенио жалбене наводе по истакнутим основима, нити је према њима заузео свој став, а камоли да га чињенично и правно поткријепа. Одговор на

жалбу јавног тужиоца чак уопште суд није цијенио.

Уважавајући жалбу јавног тужиоца, другостепени суд своју одлуку о преиначењу првостепене пресуде у погледу кривичне санкције темељи на оцјени друштвене опасности дјела и учиниоца, не дајући оцјену о околностима и разлозима који су од значаја за измјену кривичне санкције. Сама констатација другостепеног суда да „друштвена опасност дјела и учиниоца не оправдава изрицање условне осуде“, сама за себе није ваљано образложење за преиначење одлуке о кривичној санкцији.

Учињеним пропустима, другостепени суд је учинио битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка II. у вези члана 388. став 1. ЗКП, а одбијајући жалбу оптуженог и повреде закона које је учинио и првостепени суд”.

(Пресуда Врховног суда Републике Црне Горе К33. 4/91 од 28. V 1991).

ГРАБАНСКО ПРАВО

УРАЧУНАВАЊЕ ПОКЛОНА У НАСЛЕДНИ ДЕО

(Чл. 47. Закона о наслеђивању — „Сл. лист САНВ”, бр. 8/75)

Право доживотног плодоуживања у корист преживелог брачног друга представља имовинску вредност — поклон који је потребно урачунати у наследни део тог наследника.

Из образложења:

Првостепеном пресудом је утврђено да је тужитељица на основу тестаментa стекла право својине у 3/4 дела на некретности која је ближе описана у диспозитиву првостепене пресуде. Истом пресудом је евентуални противтужбени захтев тужене усвојен, утврђено је да је тужена стекла право својине на истој некретности у 1/4 дела по основу повреде нужног дела и смањења располагања тестаментом.

Ревизија странака против другостепене пресуде је делимично основана.

Нижестепени судови су погрешно применили материјално право, међутим, како због непотпуно

утврђеног чиненичног стања нема услова на преиначење пресуде, ваљало је ревизије усвојити. Наиме, није правилан чињенични правни закључак нижестепених судова, да право доживотног плодоуживања које је тастатор-брачни друг тужене-противтужитељице користио без накнаде, не представља имовинску вредност — поклон који је потребно урачунати у нужни део преживелог брачног друга — као законском наследнику, све то у смислу члана 37. Закона о наслеђивању („Сл. лист САНП” бр. 8/75) нарочито имајући у виду да оставилац у писменој исправи од 1983. године, нити у тестаменту није изјавио да се поклон не урачунава у наследни део. Према томе, у поновљеном поступку је потребно утврдити вредност права доживотног плодоуживања које је тужена стекла на предмету заоставштине и ову вредност урачунати у нужни део тужене-противтужитељице.

(Одлука Врховног суда Војводине, Рев. 1010/91)

ЗАЈЕДНИЦА ЖИВОТА ПО УГОВОРУ О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

(Чл. 120. Закона о наслеђивању — „Сл. гласник СРС бр. 52/74, 1/80, 25/82, 24/84)

Под заједницом живота код уговора о доживотном издржавању сматра се заједница код које уговорне стране имају потпуно заједничко домаћинство, а са њом се уподобљава и заједница у којој уговорне стране имају одвојено домаћинство, али живе у непосредној близини како би се могле извршавати уговорене обавезе чија природа захтева бар делимични и свакодневни трајни континуитет односа.

Из образложења:

Неспорно је да побијаним уговором о доживотном издржавању, закљученим између странака није изричито уговорена заједница живота. Међутим, под заједницом живота сматра се таква заједница код које уговорне стране имају потпуно заједничко домаћинство а са њом се уподобљава заједница у којој уговорне стране имају доду-

ше одвојено домаћинство, али је битно да живе у непосредној близини како би се могле извршавати уговорне обавезе чија природа захтева бар делимични и свакодневни трајни континуитет односа. Значи, важно је да постоји непосредна веза странака као облик извршавања уговора.

У конкретном случају, у извршавању уговора, однос странака је био такав, обзиром на уговорне обавезе тужене и године старости тужиље (рођене 1908. године) да је било нужно да у току дана проведу већи део времена заједно, ујутру, у току дана, за време ручка, после ручка и поподне, тако да тужена само није спавала код тужиље а иначе живи у непосредној близини тужиље, што значи да су фактички странке живеље заједно. Стога се оваква заједница, иако то уговором није изричито уговорено, може уподобити заједници живота какву представља члан 120. Закона о наслеђивању, а како то иначе правилно закључује и првостепени суд.

Како је у току поступка утврђено да је дошло до поремећаја односа између странака, да је тужба за раскид уговора поднета у мају месецу 1988. године, да се након тога односи између странака нису побољшали, да се уговор неколико година не извршава, то је првостепени суд правилно закључио да се због поремећених односа између странака уговор не може извршавати на уговорени начин те да су стога испуњени услови за раскид уговора.

Са изнетих разлога Врховни суд је преиначио другостепену пресуду налазећи да је првостепени суд правилно применио материјално право када је усвојио захтев тужиље за раскид уговора о доживотном издржавању па је жалба тужене изјављена против првостепене пресуде неоснована.

(Одлука Врховног суда Србије Рев. 3005/91 од 19. XII 1991)

СТАНАРСКО ПРАВО НА СТАНУ У ПРИВАТНОЈ СВОЈИНИ

(Члан 93. Закона о стамбеним односима — „Сл. гласник СРС”, бр. 9/85, 18/85 и 11/88)

Лице које је као члан породичног домаћинства становало заједно

са носиоцем станарског права у стану у приватној својини, па се из истог иселио и тако изгубио својство члана породичног домаћинства и корисника дотадашњег стана, враћањем у стан и заједничким становањем са носиоцем станарског права после 29. јула 1973. године, (дана ступања на снагу републичког Закона о стамбеним односима „Сл. гласник СРС“, бр. 29/73), не стиче поново својство члана породичног домаћинства и корисника стана у смислу Закона о стамбеним односима.

Из образложења:

„Полазећи од околности да се тужени после развода брака у 1982. години вратио у спорни стан и у истом поново засновао заједничко домаћинство са својом мајком, као носиоцем станарског права на том стану, све до њене смрти на дан 17. 2. 1988. године, општински и окружни суд су закључили, да тужени као члан породичног домаћинства своје мајке у смислу чл. 19. раније важећег Закона о стамбеним односима СР Србије, има право да настави са коришћењем спорног стана.

Овакво схватање нижестепених судова је погрешно.

Наиме, после 29. јула 1973. године, као дана ступања на снагу Закона о стамбеним односима, („Сл. гласник СРС“, бр. 29/73) станарско право се више не може стицати на стану у приватној својини.

У овом случају спорни стан је власништво тужиље, а тужени је исељењем из тог стана у априлу месецу 1978. године, и пресељењем у стан који је добила његова тадашња супруга и за њега и њихову децу, изгубио својство корисника стана и члана породичног домаћинства своје мајке.

Према томе, пошто се тужени у спорни стан, који је власништво тужиље, вратио после 29. јула 1973. године, дакле, за време важења Републичког закона о стамбеним односима, по коме се на стану у приватној својини више није могло стицати станарско право, захтев за исељење туженог из спорног стана имао се расправити на основу имовинског, својинског права, а не по Закону о стамбеним односима, ка-

ко су то погрешно закључили нижестепени судови.

(Одлука Врховног суда Србије Рев 695/91 од 5. VI 1991)

ОТКАЗ УГОВОРА О КОРИШЋЕЊУ СТАНА ЗБОГ НЕПЛАЋАЊА СТАНАРИНЕ

(Чл. 50. Закона о стамбеним односима САПВ — „Сл. лист САПВ“ бр. 12/82, 31/88)

Нису се стекли услови за отказ уговора о коришћењу стана због неплаћања станарине јер од уручења опомене за уплату станарине до подношења тужбе није прошло више од 3 месеца.

Из образложења:

По прећутном договору тужиоца и тужене, тужена станарину за стан плаћа унапред за целу годину. Како је у току године дошло до повећања станарине тужитељ је 15. 11. послао туженој опомену да уплати разлику станарине, а већ 1. 12. поднео је тужбу суду, тражећи исељење тужене из стана и отказ даљег коришћења стана због неплаћања станарине. Неоснован је тужбени захтев тужиоца за отказ уговора о коришћењу стана јер се у моменту подношења тужбе нису стекли услови за отказ уговора о коришћењу стана по основу неплаћања станарине јер је одредбама чл. 50. ЗСО у САПВ прописано да се отказ уговора о коришћењу стана може дати носиоцу станарског права ако заостане са плаћањем станарине и накнаде за одржавање и коришћење заједничких просторија и уређаја у зради у периоду дужем од 3 месеца. Дакле, отказни разлог због неплаћања станарине и накнаде за коришћење и одржавање заједничких просторија наступа када носилац станарског права заостане са плаћањем станарине и накнаде у периоду дужем од 3 месеца рачунајући од момента када је примио опомену односно, отказну тужбу, која се изједначава са опоменом. Како је у конкретном случају опомена упућена, отказни разлог наступа тек по истеку истеклог времена рачунајући од пријема опо-

мене, док у конкретном случају отказни разлог из члана 50. Закона о стамбеним односима у моменту подношења тужбе није постојао.

(Пресуда Општинског суда у Новом Саду П. 6774/87 и Округног суда Гж. 2897/89)

РОК ЗА ПОДНОШЕЊЕ ТУЖБЕ РАДИ ОТКАЗА УГОВОРА О КОРИШЋЕЊУ СТАНА

Када није прописан рок за подношење тужбе ради отказа уговора о коришћењу стана као преклузивни рок, у коме суд води рачуна по службеној дужности, онда суд утврђује тај рок у разумном трајању, почев од престанка разлога за отказ.

Из образложења:

Судови су утврдили да је тужени као носилац станарског права предметни једнособан стан издао на коришћење другом лицу које је стан користило непрекидно у периоду од марта 1983. године до средине 1984. године. За то време тужени је са супругом боравио у другом месту, а са тужиоцем као даваоцем стана на коришћење није се споразумео у начину коришћења стана. Након што се Л. З. иселио из стана па до подношења тужбе прошло је 2 године. Судови су пропустили да утврде чињенице како је стан коришћен у наведеном временском периоду, тј. да ли је тужени и даље издавао стан другом лицу на коришћење или га је он са својим члановима породичног домаћинства користио. Ове чињенице су битне за правилну примену материјалног права, посебно у односу на оцену да ли је право на отказ престало по истеку разумног рока од престанка разлога за отказ. Јер, ако законом није прописан рок у коме се може подићи тужба за отказ уговора о коришћењу стана, право на отказ престаје по истеку разумног рока од престанка разлога за отказ. Како одредбама члана 30. став 4. и члана 50. тачка 4. Закона о стамбеним односима АП Војводине (који је закон био на снази у момен-

ту подношења тужбе и који се има применити на утврбене чињенице) није регулисан преклузивни рок за отказ уговора о коришћењу стана, овај суд сматра да и овде треба применити разуман преклузивни рок, почев од престанка услова за отказ, све зависно од утврбених чињеница.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Рев. 274/91 од 3. IV 1991)

ОСНОВ ЗА КОРИШЋЕЊЕ СТАНА (Члан 9. и 18. Закона о стамбеним односима САПВ)

Тужени нема ваљан основ за коришћење стана као преостали члан породичног домаћинства своје мајке ранијег носиоца станарског права на овом стану, јер у моменту њене смрти није био члан њеног породичног домаћинства, па је обавезан да се исели из стана.

Из образложења:

У поступку је утврђено да је тужени живео најпре у ванбрачној а од 1974. године и у брачној заједници са З. К. у њеном стану, док је његова мајка као носилац станарског права становала у спорном стану. Супруга туженог умрла је октобра 86. године, а мајка туженог јула 1985. године, с тим што је последње две године живота провела код своје ћерке — сестре туженог у Канади. На основу ових чињеница несумњиво је да тужени у моменту смрти своје мајке није био члан њеног породичног домаћинства па нема ваљани основ да користи овај стан нити се може третирати као лице које је наставило да користи стан као преостали члан породичног домаћинства бившег носиоца станарског права у смислу одредаба члана 9. и 18. Закона о стамбеним односима у САПВ. Из тих разлога дубојен је тужбени захтев тужитеља и тужени је обавезан да се исели из стана и преда га у несметан посед даваоцу стана на коришћење — тужиоцу.

(Пресуда Општинског суда у Новом Саду П. 2074/88, Вишиг суда у Новом Саду Гж. 1065/89 и Врховног суда Војводине Рев. 158/90)

Приредио
Александар Воргин

ПРЕГЛЕД НОВИХ ПРОПИСА

РЕПУБЛИЧКИ ПРОПИСИ

објављени у „Службеном гласнику Републике Србије“
од 10. 03. до 06. 04. 1992.

Правилник о начину утврђивања износа средстава за исплату плата — зарада у државним органима, јавним службама и одређеним организацијама у 1992. години	12/92
Правилник о начину утврђивања износа средстава за исплату зарада и других примања запослених у одређеним јавним предузећима, финансијским и другим организацијама у 1992.	12/92
Правилник о утврђивању показатеља успешности пословања одређених финансијских организација	12/92
Правилник о начину и условима коришћења јавних и блоковских склоништа у миру	12/92
Правилник о начину утврђивања и исплати регреса и премија у пољопривреди у 1992. години	12/92
Одлука о најнижој цени рада за фебруар и март 1992. год. (за фебруар нето 17.013 динара, односно 98,15 дин. по радном часу, за март 22.905 дин, односно 132,15 дин. по радном часу)	12/92
Одлука о утврђивању коефицијента и основе за обрачун плата	13/92
Правилник о личној карти обвезника цивилне заштите	15/92
Правилник о замрачивању	15/92
Правилник о садржају пореске пријаве за утврђивање пореза на добит од корпорација	15/92
Правилник о одређивању висине трошкова принудне наплате	15/92
Закон о враћању утрина и пашњака селима на коришћење	16/92
Закон о допуни Закона о потребама у одређеним областима за које се средства обезбеђују из јавних прихода	16/92
Закон о здравственој заштити	17/92
Закон о избеглицама	18/92
Закон о робним резервама	18/92
Закон о здравственом осигурању	18/92
Закон о изменама и допунама Закона о радним односима	18/92
Уредба о судовима части за резервне војне старешине	18/92
Уредба о начину утврђивања способности грађана за извршавање обавеза у области одбране	18/92
Подаци о просечној заради (плати) по запосленом у фебруару	18/92

Подаци о просечној нето заради (плати) по запосленом у марту 1992. године	18/92
Правилник о униформи и ознакама финансијске полиције	19/92
Правилник о пословима који су неспојиви са службеном дужношћу радника републичке управе јавних прихода	19/92
Правилник о облику и садржини пореске пријаве за утврђивање аконтативних пореза на приходе правана	19/92
Правилник о садржају пореске пријаве за утврђивање пореза на наслеђе и поклон и пореза на промет непокретности и права	19/92
Одлука о најнижој цени рада за април 1992. године	19/92

Приредио
Шерги Золтан

СА ОПШТЕЊА

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА АКВ

одржане у Новом Саду 20. 03. 1992.

1. Изборна годишња Скупштина АК Војводине заказује се за 23. мај 1992. године.
2. Доноси се Одлука о изменама Тарифе о наградама и накнади трошкова за рад адвоката. — Објављена у „Службеном листу АПВ” број 3/1992, а ступила је на снагу 23. 03. 1992. године. — Пречишћен текст Тарифе објављен је у посебном издању *Гласника* АКВ, број 23.
3. Месечна чланарина се утврђује у износу од 1.000,00 динара, а примењиваће се од другог квартала односно од 01. 04. 1992. године.
4. Утврђује се цена *Гласника* у износу од 250,00 динара по једном броју почев од другог тромесечја.
5. Утврђује се висина посмртног улога у износу од 500,00 динара по једном смртном случају, почев од 23. 03. 1992.
6. Вредност бруто бода за обрачун личног дохотка радника администрације утврђује се у износу од 55,00 динара, почев од месеца марта 1992. године.
7. Чланови АКВ који су мобилисани у јединице ЈНА у току 1992. године, ослобађају се обавезе плаћања чланарине и *Гласника* за целу 1992.
8. Ауторски хонорар за прилоге у *Гласнику* утврђује се у износу од 400—800,00 динара по једној страници, почев од априлског броја.
9. На радно место шефа Администрације АКВ поставља се Белић Марија, дипломирани правник из Новог Сада.
10. Уписује се у Именик адвоката АКВ Масловарић Биљана, рођена 15. 2. 1964. у Зрењанину, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Београдски кеј бр. 29, а са даном 20. 03. 1992.
11. Брише се из Именика адв. приправника Масловарић Биљана, адвокатски приправник у Удруженој адвокатској канцеларији Сикимић Србана и Вулић Бранислава, адвоката у Новом Саду, а са даном 20. 03. 1992, због уписа у Именик адвоката ове Коморе.
12. Уписује се у Именик адвоката АКВ Мабаров Радослава, рођена 31. 12. 1966. у Зрењанину, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, ул. Бурба Смедеревца бр. 23/б, а са даном 20. 03. 1992.

13. Брише се из Именика адв. приправника Маџаров Раџослава, адвокатски приправник код Грујић Душана, адвоката у Зрењанину, а са даном 20. 03. 1992, због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

14. Уписује се у Именик адвоката АКВ Петрић Златија, рођена 31. 08. 1954. у Београду, са седиштем адвокатске канцеларије у Ковилу, Јовице Павлице 62, а са даном 20. 03. 1992.

15. Уписује се у Именик адвоката АКВ Петрић Драго, рођен 29. 09. 1949. у Борову Населу, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, С. Момчиловића бр. 12/1, а са даном 20. 03. 1992.

16. Уписује се у Именик адвоката АКВ Лапчић Мирко, рођен 16. 04. 1945. у селу Смрдеље, са седиштем адвокатске канцеларије у Инђији, Ленинова бр. 11, а са даном 20. 03. 1992.

17. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Винокић Богдан, рођен 18. 03. 1938. у Новом Саду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Мирослава Антића бр. 5, а са даном давања свечане изјаве.

18. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Милошевић Миlena, рођена 21. 02. 1958. у Новој Градишки, са седиштем адвокатске канцеларије у Црвенки, Моше Пијаде 49, а са даном давања свечане изјаве.

19. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Цвејин Милош рођен 12. 01. 1948. у Неузину, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, ул. Селачких буна 51, а са даном давања свечане изјаве.

20. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Ишпановић Миклош Иштван, рођен 02. 09. 1939. у Падеју, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Јожеф Атили бр. 20, а са даном давања свечане изјаве.

21. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Бата Адриене, рођена 26. 05. 1963. у Суботици, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Браће Радића 30, а са даном давања свечане изјаве.

22. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Војводић Милан рођен 12. 08. 1960. у Земуну, са седиштем адвокатске канцеларије у Новој Пазови, Ленинова бр. 9, а са даном давања свечане изјаве.

23. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Живановић Верица, рођена 22. 03. 1954. у Крушевцу, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, Паје Маргановић 47, а са даном давања свечане изјаве.

24. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Докић Војислав, рођен 29. 04. 1948. у Товаришеву, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, Трг братства јединства бр. 26, а са даном давања свечане изјаве.

25. Условно се уписује у Именик адвоката АКВ Коларски Нада, рођена 17. 01. 1954. у Сарајеву, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Максима Горког бр. 8, а са даном давања свечане изјаве.

26. Кијац Милован, адвокат у Новом Саду разрешава се дужности привременог заменика Донић Драгану, адвокату у Новом Саду.

27. Кецојевић Драгутин, адвокат у Новом Саду одређује се за привременог заменика Донић Драгана, адвоката у Новом Саду.

28. Брише се из Именика адвоката АКВ Миленковић Зоран, адвокат у Жабљу, а са даном 31. 03. 1992. због престанка обављања адво-

катоке делатности. — Тешин Зоран, адвокат у Жабљу, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Миленковић Зорана, адвоката у Жабљу.

29. Брише се из Именика адвоката АКВ Пинтер Ференц, адвокат у Футогу, са даном 20. 03. 1992. због престанка обављања адвокатске делатности. — Милорадов Драгана, адвокат у Футогу, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Пинтер Ференца, адвоката у Футогу.

30. Брише се из Именика адвоката АКВ Нићетин Милорад, адвокат у Новом Бечеју, са даном 01. 03. 1992, због заснивања радног односа. — Марић Златоје, адвокат у Новом Бечеју, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Нићетин Милорада, адвоката у Новом Бечеју.

31. Узима се на знање да је Лукић Милан, адвокат у Сомбору, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у улици Читаоничка бр. 3, почев од 20. 03. 1992.

32. Узима се на знање да је Бурчок Павел, адвокат у Зрењанину, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у ул. Трг Републике бр. 1/1, почев од 20. 03. 1992.

33. Узима се на знање да је Тодорић Глигорије, адвокат у Беоцину, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у улици 28. марта бб. почев од 20. 03. 1992.

34. Узима се на знање да је Здјелар Мирослав, адвокат у Новом Саду, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у ул. Народног фронта бр. 10, а са даном 01. 02. 1992.

35. Узима се на знање да је Поптешин Лазар, адвокат у Новом Саду, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у ул. Народног фронта бр. 10, а са даном 01. 02. 1992.

36. Узима се на знање да је Гнатенко-Андреј Татјана, адвокат у Новом Саду, преселила седиште своје адвокатске канцеларије у ул. Платонова бр. 6/1, почев од 20. 03. 1992.

37. Евидентира се Уговор о заступану закључен дана 02. 03. 1992. године између „Победа Холдинг“ ДД за производњу машина и опреме из Новог Сада и Шуковић Петра, адвоката у Новом Саду.

38. Одобрава се исплата посмртнине иза пок. Гунуљ Васе, адвоката у пензији, члана Посмртног фонда, који је умро 05. 03. 1992. у Белој Цркви.

39. Буровић Татјани, адвокатском приправнику код Лекић Бранка, адвоката у Новом Саду, продужава се адвокатско-приправничка вежба до 28. 10. 1992.

40. Митровић Саво, адвокат у Руми, ослобађа се обавезе плаћања чланарине и *Гласника* за целу 1992.

41. Узима се на знање да је Борал Егон, адвокат у Зрењанину, закључио боловање и наставио са радом од 15. 02. 1992. — Гетл Еде, адвокат у Зрењанину, разрешава се дужности привременог заменика Борал Егона, адвоката у Зрењанину.

42. Укида се привремена забрана вршења адвокатске делатности изречена Хорват Були, адвокату у Новом Саду, решењем број 94/91 од 01. 03. 1991. — Градојевић Јован, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика адвокату Хорват Були.

43. Узима се на знање да је Стојачић Татјана, адвокат у Новом Саду, закључила породилско боловање и да је наставила са радом по-

чев од 01. 02. 1992. — Јовић Радивоје, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика Стојачић Татјане, адвоката у Новом Саду.

44. Стакић Бранислав, адвокат у Новом Саду, поставља се за привременог заменика Дабић Светозару, адвокату у Новом Саду. — Дужност привременог заменика престаје 30. 06. 1992.

45. Миљуш Милан, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика Дорић Матији, адвокату у Сремској Каменици. — Дужност привременог заменика отсутном Дорић Матији престаје 15. 04. 1992.

46. Конц Иштван, адвокат у Кањџи, поставља се за привременог заменика Фараго Рудолфу, адвокату у Кањџи. — Дужност привременог заменика отсутном Фараго Рудолфу престаје 30. 06. 1992.

47. Банић Борислав, адвокат у Суботици, поставља се за привременог заменика Тот Баги Арпаду, адвокату у Суботици. — Дужност привременог заменика отсутном Тот Баги Арпаду престаје 30. 06. 1992.

48. Одбацује се жалба Марковић Лазара, адвоката у Панчеву, уложена против закључка АК Војводине број 49/91 од 14. 12. 1991. као недозвољена.

Управни одбор

П О З И В

ЗА ИЗБОРНУ СКУПШТИНУ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

за дан 23. 05. 1992. године

Редовна скупштина ће се одржати у великој сали Општине Нови Сад, у улици Жарка Зрењанина број 8/а, с почетком у 9 часова.

Управни одбор предлаже следећи

Д Н Е В Н И Р Е Д

1. Отварање Скупштине и утврђивање броја присутних чланова
2. Избор радног Председништва
3. Усвајање записника с претходне Скупштине
4. Извештај председника Управног одбора о раду органа Коморе за протекли период
5. Усвајање завршног рачуна за 1991. (референт Јованка Марић, благајник Управног одбора)
6. Извештај благајника о финансијском пословању за текућу годину
7. Дискусија по извештајима
8. Усвајање Финансијског плана АКВ за 1992. годину
9. Доношење одлука и закључака
10. Усвајање предлога за разрешење органа АК Војводине
11. Избор органа АК Војводине
12. Извештај Изборне комисије.

Председник Управног одбора
Стеван Рончевић

На основу члана 81. став 6. Статута АК Војводине,
Конференција адвоката је 03. 04. 1992. утврдила следеће:

ПОСЕБНЕ КРИТЕРИЈУМЕ
ЗА ИЗБОР ОРГАНА АК ВОЈВОДИНЕ

А) УПРАВНИ ОДБОР

1. Председника може предложити свака ООА
2. Нови Сад даје секретара и два члана
3. Зрењанин — два члана
4. Суботица — два члана
5. Сремска Митровица — потпредседника и једног члана
6. Панчево — потпредседника и једног члана
7. Сомбор — потпредседника и једног члана

Б. ДИСЦИПЛИНСКИ ТУЖИЛАЦ И ЗАМЕНИЦИ

1. Нови Сад — Дисциплинског тужиоца и једног заменика
2. Зрењанин — једног заменика

В. ДИСЦИПЛИНСКИ СУД

1. Нови Сад — председника и два члана
2. Суботица — заменика председника и два члана
3. Сомбор — два члана
4. Панчево — два члана
5. Сремска Митровица — два члана
6. Зрењанин — два члана

Г. ВИШИ ДИСЦИПЛИНСКИ СУД

1. Суботица — председника и једног члана
2. Нови Сад — заменика председника и једног члана
3. Сремска Митровица — два члана
4. Панчево — два члана
5. Сомбор — два члана
6. Зрењанин — два члана

Д. КОМИСИЈА ЗА ПРЕГЛЕД ФИНАНСИЈСКОГ ПОСЛОВАЊА

1. Зрењанин — председника
2. Нови Сад — једног члана
3. Сомбор — једног члана
4. Сремска Митровица — једног заменика члана
5. Суботица — једног заменика члана

**ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ**

излази 12 пута годишње
у месечним свескама

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине. Горишња претплата за 1992. г. је 1.500,00 динара. — Претплата за иностранство је 40 USA долара — Цена једне свеске је 250,00 динара. — Претплата се може уплатити у пошти на рачун број 65700-678-2047 са назнаком „за Гласник”.
Тираж: 1200 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације Републике Србије бр. 413-01-412/91-01 од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1. алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Штампа: „Просвета”, Нови Сад

